

Слуптор Иван Иванов Ивани - Диалог с птица, бронз

АНГЕЛ ДЮЛГЕРОВ

РИЦАРИТЕ НА ДУХА И НА КРАНТАТА

Един съвременен вариант

Взех това заглавие от една прекрасна статия на Веселин Веселинов, в която авторът открито задава неприемливия за мнозина въпрос: "Ще имаме ли смелостта да отхвърлим тежестта на духовното село Черказки или ще предпочем да дремем върху крантата и да се наричаме в съня си "рицари на духа?"

В минорния сумрак на съвременната българска култура все по-зловещо протракват подкованите с "нови идейни бълдани" копита на крантата. Дори не се чуват и скандалните крясъци на подгръващите вестникарски интелектуалци. Българските медии пазят гробно мълчание, дори когато някой застрелва открито неоспорими факти на културната ни памет. Разпалилите слова за духовността и човешкото много бързо бяха сведени до кръжец за взаимопомощ, събран в различни по цвят къщи и кодиран с най-сложните чуждици, до които се бяха добрали съответните творчески клубове по културни интереси. А и има ли смисъл да се правят дискусии, в които не участват всички, или поне повечето от вземащите решения.

Рицарите на духа се умножават в права пропорционалност от помещението (творческите), които обитават. Важно е културният продукт да се продава "по света и у нас", да търпи немедлена консумация от съответната "таргет-група". Либералната "философия" на министерското управление все по-често приравнява културата със заложен на шаманите, пророкуващи "поква-

рващо" представяне в масмедийните на остарели квазиценности и автори от други времена като висока култура... Друг един моден днес "културолог" пък възкликна преди 7-8 години: "Ние не сме Мадарски конници!" И беше прав в частност, защото дори и крантите са вече на изчезване. Ядовитото му вдъхновение дори делово разложи съществуващото в културното поле в осем бинома правилно-неправилно и заплашително с пръст предупреди "културата да престане да представлява "шизофренно поле за успоредно битуващи културни модели" и вечно да започва от нулева кота.

Да не забравя и предизборните вопли общините да се превърнат в "активни субекти на развитието на регионалната културна политика". Забелязваш ли, драги читателю, уточнението "регионалната културна политика"? За централната – си има хора, подготвени. А регионалното е като задължителното лирично отстъпление, без което не може да съществува нито една предизборна платформа.

По друг начин казано – вие си накопитвайте криво-ляво, а за рицарството не сте дорасли и нямате необходимите къщички с необходимите цветове. За разлика от други проблеми, българската рицарска култура не е лъжица за всяка уста, особено за пребохдисаната, префасонирана и обилно полята със силикон устичка на регионалната фолк култура.

Останалото е мълчание – самоубийствено, обезпаметяващо, грозно.

КРУМ ГЕРГИЦОВ

МОДЕРАТО КАНТАБИЛЕ ИЛИ ЛЮБОВ НА ЛИПОВ ЧАЙ И БИСКВИТЕНА ТОРТА

За поезията на Даниела Викторова

Когато преди една година най-неочаквано получих като дар с личен автограф първата стихосбирка на актрисата Даниела Викторова "Среднощен блюз" искрено се изненадах. Докато беше в Русенския театър не бях чувал, че пише стихове и ги чете пред кръг от приятели. Но си казах: какво пък толкова, хора се опитват да пишат стихове и ги издават със самочувствие на поети, защо и тази бивша моя колежка да не се е опитала да се пробва в тази сфера. Пък и много артисти написали книги със спомени, поезия, проза. Стана нещо като мода.

По-голямата изненада всъщност дойде, когато прочетох тази книжка и видях, че в "Среднощен блюз" не са събрани стиховете на ентусиазирана авторка. Видях в тях поетеса, която показва усет за извайване атмосферата от чув-

ства и мисли в едно стихотворение, видях една актриса, която на сцената умее да придаде нюансите на преживявания на героинята си, а в първата си стихосбирка – да придава вибрациите на едно силно като енергия любовно чувство. Тази година получих още една стихосбирка, озаглавена "Писма без подател". Още похубава. Така в себе си категорично заключих, че в тези две книги една актриса не просто е решила да събере някакви свои опити за писане на стихове. Усетих една истинска поетеса.

И двете стихосбирки на Даниела Викторова са посветени на любовта, и двете стихосбирки са любовна лирика. Но, боже мой, какъв конгломерат от чувства, емоции, резки контрасти, вик и мълчание, смях и съзри има в тази лирика. Тя няма нищо

общо с онези стихове в любовните албуми, които млади момичета страстно подреждат в тайни доби. Много добра съвременна актриса, доказала се на сцената на Русенския и Варненския театър, Даниела Викторова всъщност в двете си книги чрез стиха извайва драматичен монолог на една млада жена, за която любовта е нещо повече от физическо или плътско влечение към Мъжа. Любовта за нея е и това, но любовта в двете стихосбирки е и сблъсък със света, с околните, любовта е изпитание в този живот – на силата на характера, на волята да устоиш на превратностите му, да устоиш на нейно величество Съдбата. Това философско натоварване на любовното чувство е особено подчертано във втората стихосбирка "Писма без подател".

На стр. 4

И да се изгуби, нищо не се губи
Той върви без нищо, сякаш е оставил
своето имущество в заложна къща.
Нечия победа си е присвоила
правото да бъде негова напразно.
Мечката отваря кошера и гледа
колко мед ѝ е останало от вчера.
Майка му и мечка на мечето, нека
то само със себе си да си играе...
И да се изгуби, нищо не се губи.
Облакът е изпарена водна птица.

НИКОЛАЙ КЪНЧЕВ

И ДА СЕ ИЗГУБИ, НИЩО НЕ СЕ ГУБИ

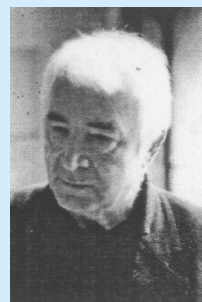
Той върви без нищо, сякаш е оставил
своето имущество в заложна къща.

Нечия победа си е присвоила
правото да бъде негова напразно.

Мечката отваря кошера и гледа
колко мед ѝ е останало от вчера.

Майка му и мечка на мечето, нека
то само със себе си да си играе...

И да се изгуби, нищо не се губи.
Облакът е изпарена водна птица.

ИВАН ОБРЕТЕНОВ ЗАВЛАДЯ СОФИЯ С "ВИДЕНИЯТА НА ЕДИН МИНУВАЧ"

Галерия Impression Art показва нови живописни работи на варненеца

Живописецът и поет Иван Обретенов представи първа самостоятелна изложба в София. Маслените работи на художника бяха подредени до 10 ноември в галерия Impression Art. Експозицията бе наречена "Виденията на един минавач".

Тази първа самостоятелна изложба на художника на столична територия провокира разговора с него:

- Първата самостоятелна изложба на столичен терен не е ли позакъсняла, господин Обретенов? Познат сте в много бъл-

гарски градове, в други страни. Не сте ли се стремили и към изява в София?

- Първо, аз не си поставям като цел кога, къде ще показвам работите си. Важно е естествено да се развиват нещата. Излагал съм и на "Шипка" в София, участвал съм в сборни колекции преди време, в далечна година участвах в "Ателие на младия художник" в галерия "Раковски 108", също в София. Но сега направих нова авторска експозиция. Истината е, че не съм взискателен към самостоятелни прояви, към много

прояви. Не съм от амбициозните. В смисъл - не акцентирам върху авторските експозиции. Повтарям – не съм амбициозен в този смисъл.

- Има ли значение според Вас къде работи един художник – в столицата или в провинцията? Днес продължаваме да правим подобно разделение у нас, въпреки, че по света в тези времена на глобализация подобно мислене е неприемливо.

- За изкуството няма провинция. Предимството на художника

На стр. 11

КУЛТУРЕН КАЛЕЙДОСКОП

ДА СИ СПОМНИМ ЗА ПОЕТА ПЕТЪР АЛИПИЕВ

На 28.10.2012 г. в Градска художествена галерия “Борис Георгиев” Милко Коларов представи музика, посветена на Петър Алипиев.

Във вечерта взеха участие Оркестър Симфонията – Варна, с диригент проф. Милко Коларов и солист проф. Йовчо Крушев, актьорът Борис Луканов и литературния критик проф. Светлозар Игов. Бяха изпълнени “Холберг сюита” (Едвард Григ), клавирен цикъл “Лирика” по стихове на Петър Алипиев (първо изпълнение) – “Щурци”, “Поток”, “Снежно утро”, “Есен”, “Калиакра”, както и концерт за пиано и оркестър ла мажор kv 414 на Волфганг Амадеус Моцарт.

Милко Коларов и Петър Алипиев, макар и твърде различни като творчески характери, в продължителни периоди поддържат близко приятелство. За основа на Клавириния цикъл “Лирика” е послужила едноименната стихосбирка на Петър Алипиев. Роден на 14 март 1930 година в село Босилковци, Русенско, Петър Алипиев започва своя професионален литературен път в София като литературен редактор в Радио София. От 1963 г. се установява във Варна и работи в Държавно издателство “Георги Бакалов”, Варна. В последните години от живота си е на свободна литературна практика, включваща както издаването на собствено творчество, така и множество преводи на автори от световната поезия. Поезията на Петър Алипиев е превеждана на почти всички европейски езици.

Първият изпълнител на новото произведение от Милко Коларов е Йовчо Крушев - отдавна познат на широката публика у нас и в много страни по света с многостранните си изяви като пианист, композитор и педагог. В творческата си биография досега има над 2000 изнесени концерта. Лауреат е на международните клавирни конкурси “Виоти” – Верчели, Италия (1978) и “Чайковски” – Москва (1986). Носител е на Специалната награда на конкурса по композиция “Барало-Валесия” в Италия (1984). През 1987 г. печели “Младешка лира” на СБМТД, а през 1999 г. – “Кристална лира”.

Милко Коларов е завършил Музикалната академия в София - композиция при проф. Панчо Владигеров и оркестрово дижиране при проф. Константин Илиев. Специализира в Париж. След дипломирането си през 1973 г. развива активна творческа, изпълнителска и педагогическа дейност, за което е отличен с авторитетни наши и международни награди. Професор е по инструментознание, симфонична оркестрация и дижиране. Твори във всички музикални жанрове. Произведения на Милко Коларов са изпълнявани, записвани и издавани в много страни по света - Русия, Италия, Великобритания, Германия, Австрия, Япония, Франция, Швейцария, САЩ и др. Бил е член на жури на редица наши и международни конкурси. Председател е на фондация “Добри Христов”.

Актьорът Борис Луканов е сред най-предпочитаните изпълнители на стиховете на Петър Алипиев. А проф. Светлозар Игов е сред проникновените тълкуватели и ценители на неговото творчество.

ВИОЛЕТА ТОНЧЕВА

„ЕЛХАТА” ПО ТУВЕ ЯНСОН Е ТЕАТРАЛНИЯТ КОЛЕДЕН ПО- ДАРЪК НА ДРАМАТИЧЕН ТЕАТЪР “СТОЯН БЪЧВАРОВ”

*Варненските деца за пръв път
ще се запознаят със забавните
муминтроли*

По традиция Варненският драматичен театър поставя всяка Коледа по една детска пиеса за своите най-малки зрители. През 2012 г. изборът падна върху „Елхата” по Туве Янсон, драматизация на Петър Пашов, режисьор Жени Пашова, сценограф Димитър Димитров.

Финландската шведскоезична писателка Туве Марика Янсон, носителка на многобройни литературни награди и отличия, сред които и златния медал „Ханс Кристиан Андерсен“, е известна с произведенията си за деца, най-вече със сериалта за забавните муминтроли. Те се появяват най-напред като комикс през 1945 г., след което продължават стремителния си път в изкуството по цял свят.

Муминтролите „живеят в горите на приказките детски, едни такива дето са малки и чудесни. Те тй се и наричат: Хемули и Гафси, Миси даже Хомси и Мюмли, Филфьонки, най-вече Муминтрол”.

Тези симпатични герои спят зимен сън - като мечетата. Но когато в сънищата им нахлуе тревога и студен въздух, животът им се изпълва с възнения, опасности и приключения, както при хората. Популярният творчески тандем Жени и Петър Пашови, известни с успехите си в театралното изкуство за деца, са подбрали за участие в постановката си Биляна Стоева, Даниела Викторова, Милена Кънева, Николай Божков, Антонио Угрински и новите актьори във Варненския драматичен театър Валери Вълчев и Теодор Папазов, спечелили кастинга за попълнение на състава преди няколко месеца. Наред с тях на сцената ще видим и възпитаниците на варненските театрални школи, познати от други постановки, Димитър Димитров, Николета Янева, Дария Димитрова и Михаил Стоянов. Помощник-режисьор Ралица Иванова, тон-оператор Делян Апостолов.

Всички очакват с нетърпение срещата си с най-младите зрители, за да ги въведат в приказния свят на муминтролите. Те са сигурни, че децата ще бъдат заплени от разсъжденията и приключенията на муминтролите, така както това вече

се е случило със самите тях. Въобщо, най-добре е, родителите още от сега да се погрижат за билети. Още повече, че цената е само 4 лв.

Премиерата на „Елхата” предстои на 10 декември, 18.00 ч., Сцена Филиал, а след нея коледният спектакъл ще се играе, в рамките на театралната Коледа, всеки ден от 11 до 22 декември, вкл. на Сцена Филиал от 11.00, 13.00 и 15.00 ч.

ВИОЛЕТА ТОНЧЕВА

ФОТОИЗЛОЖБА „ПРЕОТКРИЙ ПРИРОДАТА”

От 17 до 30 ноември 2012 г. в Арт салон на Радио Варна - малка зала, беше наредена изложбата “Преоткрий природата”. Авторите Мая Шивачева, Десислава Николова, Христо Гюров и Иван Резняков са завършили курса по фотография на Сдружение за култура „Морско синьо” с ръководител Радостина Вълчанова. Това е изложба – разходка из природата. Снимките са уловили изгреви и залези, настроения, различни сезони, много зеленина и топлина. Експозицията е вдъхновена от

Худ. Иван Обретенков - Двама, масло

все по-силната необходимост на човека да се обърне с лице към природата, да погледне отвъд бетонните сгради, прашните улици и забързаните коли. Вдъхновена е от желанието на творците да покажат естеството с неговата неподправена красота и сила.

Мая Шивачева е финансист по образование и философ по душа. Винаги вярва в невероятното и допуска невъзможното. Обича изкуството във всичките му форми, но най-вече се прехласва по шедьоврите на природата и на човешкия ум. Смята, че снимките съдържат късче време, късче история, която е разказана без думи и е различна през очите на всеки човек. Фотографията винаги я е очаровала, но дълго време не намира или време, или подходящ учител, докато не попада на Радостина Вълчанова и организираната от Сдружение „Морско синьо” курс по фотография. Там получава не само полезни знания, но и истинско настръхване и хъс да снима. Защото едно е да искаш, друго е да знаеш, а трето да можеш. Но когато тези три неща се съберат в една идея, се получава нещо наистина креативно и стойностно!

Десислава Николова определя себе си като човек на изкуствата. От малка започва да пише стихове и есета, а също и да рисува. В биографията ѝ откриваме различни

публикации, с които печели редица награди в младежки конкурси. Повече от 5 години се занимава с балет и латино танци. От една година снима по-сериозно и досега е показвала уменията си в 4 фото изложби: “Extra ordinary”, “Акт Арт”, “Морето не е за една ваканция”, “Лято без риск”. За Деси фотографията не е просто едно натискане на копчето, а много повече – тя е идея, цвят, емоция и илюзия в едно.

Иван Резняков е от Троян, но живее във Варна. Занимава се с фотография още от малък. Тогава не осъзнава, че тя е нещо повече от блясък на светкавица и навиване на филм. С времето интересът му към това изкуство расте. Всеки ден разглежда стотици изображения, четете статии и мнения на професионалисти с единствената цел - да се усъвършенства. Сега мисли, че фотографията е миг, емоция, тя означава да разбираш другия и да показваш себе си. А каква е ролята на фотоапарата? Да е на една ръка разстояние от фотографа.

Христо Гюров е очарован от фотографията още от малък. Тогава не осъзнава, че тя е нещо повече от блясък на светкавица и навиване на филм. С времето интересът му към това изкуство расте. Всеки ден разглежда стотици изображения, четете статии и мнения на професионалисти с единствената цел - да се усъвършенства. Сега мисли, че фотографията е миг, емоция, тя означава да разбираш другия и да показваш себе си. А каква е ролята на фотоапарата? Да е на една ръка разстояние от фотографа.

*Сдружение за култура
„Морско синьо”*

ПОЕТИЧНА ВЕЧЕР С ПРОФ. ИВАН БЪРЗАКОВ

*Светът е огън,
който ни изгаря
безмилостно в надеждата.
Като безумни пеперуди,
влюбени във пламъка.*

Иван Бързаков

На 19 ноември, понеделник, 2012 г. в Арт салон на Радио Варна – голяма зала, се състоя поетична вечер с проф. Иван Бързаков.

Проф. Иван Бързаков е поет и психолог от Сан Франциско, преплувал 11 км към свободата, създател на световноизвестната система OptimaLearning и автор на известната поетична книга “Яростно в скръбта” (София, Работилница за книжнина “Васил Станилов, 2009) и на най-новата - “В съня над пропагта” (София, СИБЕЛ Норматив, 2011), посветени на живота ни днес тук...

КИЛ

ВАРНА ЩЕ ПРЕДСТАВИ ТВОРЦИТЕ СИ В ЮАР

*Богатото разнообразие на връзки
между Кейптаун и най-големия
морски град в България включва
сътрудничество
в културната сфера*

Посланикът на ЮАР в България Н.пр. Шийла Камерър и кметът на Варна Кирил Йорданов подписаха споразумение за сътрудничество, което е резултат от 20-годишните отношения между двете държави. Договорът е за партньорство между морската

столица и Кейптаун и предвижда сътрудничество в областта на икономиката, индустрията, търговията, транспорта, здравеопазването, културата, изкуството и туризма. Предпоставките за подписване са сходните области на развитие в двата града – природни дадености, многофункционални пристанища, защитени природни зони, богат духовен живот, културни прояви, конкурси и др.

“Варна е моят любим град в България, тъй като много прилича на родния ми Кейптаун по морската база и пристанищата. Надявам се да дойдете лично да се уверите”, обръна се към Кирил Йорданов посланик Камерър. В края на срещата двете страни си размениха подаръци за спомен от двата партниращи си града.

Специално за в. КИЛ Н.пр. Шийла Камерър говори за многостранността на контактите: “Кейптаун изразява готовност да сътрудничи в разработването на успешна крайбрежна зона на Варна. В подписания вече документ са упоменати предпоставките за съдействието, което ще си оказват двата града, като сходни характеристики, туризъм, крайбрежна зона и големи пристанища. Към казаното добавям – има възможност за широки културни контакти. Чрез протокола ще се осъществяват отношения на сътрудничество в сферите икономика, индустрия, търговия, транспорт, здравеопазване, култура, туризъм и информационни технологии. За да стигнем до този момент, работихме три години и направихме няколко посещения във Варна. Искам да погледнем подписването на протокола през призмата на 20-годишното сътрудничество между България и Южна Африка. И в дните, когато отбелязваме 20 г. дипломатически отношения, казвам, че Варна е забележителен град с творците, които работят за духовността на неговите жители. Варненска делегация посети Кейптаун в началото на моя мандат и се запозна с възможностите за сътрудничество. Тук, във Варна, се провеждат едни от най-значимите фестивали. В тях предстои да участват танцьори, певци, артисти от ЮАР. Запозната съм с многообразието на галерии, с факта, че има много талантиливи поети, писатели, артисти, музиканти. Очаквам скоро в Кейптаун да гастролират варненски творци. Точно това е смисълът на споразумението. Разстоянията са без значение, щом народите се стремят към духовно, културно извисяване. Имаме много общи обичаи, традиции. В България вече са гостували южноафрикански певци, танцьори. В прекрасния фолклорен фестивал, който украсява Варна през лятото, ще се включат наши артисти. Представители на племето зулу са посещавали България. Сега задачата е да установим по-близки контакти и да се срещаме на сцените, в галериите, в концертните зали. От значение е и обмяната на опит в насочването на хората към културните достижения на двете държави. Оптимист съм за бъдещото културно сътрудничество.”

ТАТИНА МЛАДЕНОВА

ГЕОРГИ ДАНЧЕВ

ЖАЖДА

На тате

Как жадувам коляно да свия
до трикракото столче и пак
ненаситно да пия, да пия
песента ти за оня юнак,
който грабнал кована копраля
и строшил триста турски глави.
После хвърлил доброто си рало
и в хайдушки пътеки завил.

Как жадувам до твойто коляно
да опра неспокойно чело
и да слушам от време петляно
за било-небило.

Да те слушам и да ме люшкат
както някога чудни води...
Вдъхновено пак песни хайдушки
твоя глас остарял да реди.
Знам, сърцето ти с песни е пълно,
а гласът уморено трепти
Но в очите ти пак като мълния
сабя френгия блести!

В неформални разговори, във фамилиарна атмосфера Св. Игов обича да се обръща към жените от литературната гилдия (и не само), без значение от тяхната възраст, включително и към пишещата тези редове, с “мило дете”. Все пак, в зависимост от отсрещната страна, от степента на професионална и човешка близост, на благоразположеност или, обратно, на иронична дистанцираност, това обръщение се насища с неочаквани интонации. То звучи наистина различно – дружелюбно и покровителствено или френовно и пренебрежително. Едва ли бих се замислила обаче върху разнообразните “аранжimenti” на Св.-Иговото предпочитано обръщение, ако не го бях срещнала в последната му книга “Там на Балканите”, където то прераста в самостоятелна персона, добива типологически характеристики и измерения.

Независимо дали става дума за литературноисторически ескизи, за лирико-метафизически визи или за драматургични опити, Св. Игов налага важни, генеративни, глобални за родната и световната хуманитаристика идеи. И – винаги с един *моцнен авторефлексивен импулс*. Като че ли след Иван Мешков не познавам друг български литературовед, който въз основа на интерпретативните решения върху майсторството на други автори, осмисля и назовава собствените си теоретико-методологически рефлексивни, литературнокритически концепции. Той не само притежава дарбата да възприема синкретично индивидуалната вселена на българските и европейските писатели, но и сам създава своето творческо дело като единна творба – като философски-рефлексивен, литературоведски-дискурсивен, емоционално-образен **синтез**.

Неслучайно определени духовно-философски посоки като “там”, “нагоре” и “надолу”, литера-

ОЧАКВАНАТА ПРОЛЕТ

По невидим, но сигурен път
пролетта идва тихо – без стъпки.
Но аз чувствам нейната плът
и дъха ѝ – в зелените пъпки.

Аз я чаках. Не, аз я зовях
през студените нощи безсънни –
да пристигне и с пролетен смях
над земята скована да звънне.

Бих я чакал – да зная дори,
че повече ли южния вятър,
че при нейните първи зори
аз ще легна навеки в земята.

Непокорните мои деди
тъй я чакали с лъснати пушки.
Под гергйовските едри звезди
те поемали пътя хайдушки.

Аз я чаках – тъй моя баща
чакал радост да жъне в нивята.
А на мен скъп завет завеща –
да се вслушвам напролет в земята.

Проф. АНТОНИЯ ВЕЛКОВА-ГАЙДАРЖИЕВА

ТАМ НА БАЛКАНИТЕ. ЗА СВЕТЛОЗАР-ИГОВАТА “ПЕСИМИСТИЧНА ТЕОРИЯ ЗА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД”

турни топоси като “пътя”, “Балкана”, “хана”, “чифлика” или социално-психологически понятия като Ницшевия *ressentiment* наситят повечето книги на проф. Игов. Безспорно е, че мисълта и начинът на изразяване в критиката му напомня художественото слово и, обратно, чисто художествените му визии са интелектуално и философски промислени. Иначе казано, делото на Св. Игов не е раздвоено между научно-дискурсивното и творчески-фигуративното начало, а е единство, *цялостно*.

А що за книга е “Там на Балканите”. Не само жанровият идентификант “романология”, но и въвеждащото “указание за четене” представляват провокация към аудиторията. Авторът е толерантен, настоявайки, че книгата може да бъде четена като роман, без това да е задължително. Но той е и напътстващ, предписващ стъпките на рецепция в послеслова “За тази книга”.

Все пак възможно ли е обединените поема, пиеси, “работна тетрадка за повест” и критически статии да бъдат четени като роман. Не създава ли разнородността им усещането за фрагментарност, незавършеност и случайност на събраното. Веднага трябва да подчертая, че въпреки предварителните, съвсем резонни, въпреки, усъмнявания, “Там на Балканите” се чете именно като единна концептуална цялост. В нея отделните текстове взаимно се допълват, обясняват, диалогизират. Сам авторът предлага рецептивен ключ към творбата чрез аргументираната си теза за романа като полигенетичен и хетерогенен жанр, като Феникс и Протей на литературата. (Съвсем целенасочено той се позовава

на Мих. Бахтин, според когото в конструкцията на романа може да бъде включен принципно всеки жанр.) Дори и да не беше изрично посочена в послеслова, познавачите на творчеството на проф. Игов, а и изобщо на развоя на съвременното българско литературознание, щяха да се досетят за студията му от 1999 г. с фундаментално значение за теорията и поетиката на романа “Романът – Феникс и Протей”.

Повестувайки за конфликтността на социалното, за екстазите и разочарованията на любовното, за възходите и паденията на колективното, за гърчовите на душата и за възпламеняването на телата – за човешките неща, романът е “не само инструмент за виждане и отразяване на света, той е не само инструмент за изразяване на себе си и света, той и конструира, и деконструира, и преструктурира свят, също така, както конструира, деконструира и преструктурира човека”.

С драмите и тъгите, с историческия песимизъм и екзистенциален трагизъм на *homo balkanicus* ни срещат уводният “монолог”, четирите пиеси, повестта “Господинът от Балканите”, както и двата критико-философскиopus в настоящото издание. Те и “разиграват” актуално-политическото, и дълбаят в историко-типологическото. Творбите, всяка по отделно и всички заедно, се движат с хирургическо острие по хоризонтала на социалното, но и с една дискретна хуманитарно-етическа дистанция осмислят историческата вертикала на българското битие. На дисекция са подложени различни сегменти на обществото – “от социалните низини и маргинални периферии

ДА СИ СПОМНИМ

Поетът ГЕОРГИ ДАНЧЕВ е роден на 6 декември 1932 г. в с. Плаково, Великотърновско. Завършва гимназия във Велико Търново и българска филология в СУ “Св. Климент Охридски”. След завършване на висшето си образование е учител в Елена и Велико Търново. По-късно става асистент във Висшия педагогически институт “Братя Кирил и Методий” във В. Търново. След 1980 г. става професор. Защищава докторска дисертация на тема: “Българската литература през втората половина на XV век”. Работи 4 г. (1981–1985 г.) като лектор по български език и литература в университета в гр. Рим. Издал е следните поетични книги: “Тергювска люлка” (1966), “Искам да летя” (1967), “Белогрив поток” – за деца, 1970 г., “Фрески” (1970) и “Ивайло” – приказка (1970). Починал е на 23 юли 2006 г.

Бележка и подбор на стиховете
СИМЕОН ИЛИЕВ

ЖЕЛЕНИЕ

Нощите ли вече оскъдняха,
време ли не стига да се спрем
вечер под салкъмовата стряха –
или я забравихме съвсем?

Старите салкъми ще ни скрият
в сенките от хорските очи.
Нека както някога и ние
да ловим пак лунните лъчи!

Нека да послушахме щурците –
Нашите приятели добри.
Може би ще ни дарят звездите
с време пак до първите зори.

тация на тема: “Българската литература през втората половина на XV век”. Работи 4 г. (1981–1985 г.) като лектор по български език и литература в университета в гр. Рим. Издал е следните поетични книги: “Тергювска люлка” (1966), “Искам да летя” (1967), “Белогрив поток” – за деца, 1970 г., “Фрески” (1970) и “Ивайло” – приказка (1970). Починал е на 23 юли 2006 г.

Скулптор Иван К. Иванов - Обреден танц, бронз

Въвличането на най-широко популярния и противоречиво тълкуван Шекспиров образ не е случайно. По някакъв начин Св.-Иговият Хамлет прави нравствено-психологически и социално-политически “срез” на цялото тъмно “чернослънчево” столетие.

Обществен и световен пророк, безумец на съвестта и съзнанието, притежаващ мощна аналитична и изобличителна мисъл, неслучайно речта на българския Хамлет е наситена с редица сенсационно-афористични фрази: “Изядените от революцията деца и децата, които изядоха революцията. Онези, които вярваха в църквите и онези, които вярваха в кръчмите...” или “Славни бивши атеисти, изведнъж станали теолози, мистици и пророци. Бивши интернационалисти и сегашни националфашисти, които слушат как по Voice of America гаварит Москва”. Елегико-песимистичното и гневно-сатирическото начало взаимно се допълват и засилват философско-етическото въздействие на “монолог”.

Интелектуално-ерудитската сила на Хамлетовия глас съвсем не изненадва читателите на Св. Игов. Много фино и артистично в последните скептични „акорди” от монолога са вплетени емблематични пространства, образи, имена от националната и световната култура – от гарвана на По до славея на Кийтс, от “тънките сребърни крила” на Лилиевите переперуди до “възкръснатата кадънка” на П. Алипиев, от “лазурното утро” на испанеца Хименес до “терасите на Дув” от Ив Бонфоа, от “морското гробище” на Валери до “черното слънце” на Нервал... Онези, които метафизират света, задават му други хоризонти и алтернативи. Романтични и носталгични, небесно-отвъдни и загадъчно-ефирни, те отвеждат към други брегове – отвъд социалноисторическото и непоносимо физическото.

Продължава в бр. 12

МОДЕРАТО КАНТАБИЛЕ ИЛИ ЛЮБОВ НА ЛИПОВ ЧАЙ И БИСКВИТЕНА ТОРТА

От стр. 1

Интересното в тях е и това, че любовта се смесва и с професията й на актриса – актриса и лирическа героиня се смесват в едно и те се втурват в света, сменящи маските си на различни същности, но зад тези маски пламти и ги води едно силно любовно чувство, което всъщност оформя тяхната истинска автентична природа – на героинята. “Всяка вечер аз съм различна./ Точно в седем имам среща с нечий живот/... Два живота живея назаем/ и сърцето ми нощем се свива/ в две конвулсии тихи и кратки./ Всяка вечер аз съм различна, а Шекспир е казал: ”Животът е сцена...”/ И знам, че е твърде себично, но една моя сълза търси да бъде докрай споделена. (”Два живота назаем”)

“Среднощен блуз” е книга, в която стиховете изобразяват любовта като пир от страст, разгул, обич, омраза, платонизъм и физически акт – любовта като една отприщана енергия, с която двама души се приближават или отдалечават един към друг. Атмосферата на стиховете напомня и ритъма на танца – нежен и див, страстен и самотен, прорязан от дива омраза или дива любов. Поетичното майсторство на Даниела Викторова се състои в това, че тя умее дяволски добре да придаде физически-сетивно и

емоционално-наситено вибрациите на това чувство в героинята си, във влечението й или в обръщането гръб на Другия: „Винаги, когато идваш, звездите се подреждат във шпалир,/ облаците скачат лудо на въже – румени, по детски,/ вятърът се шумгува, стреснат, зад един гърбат баир,/ аз поемам дъх и сяно се потапям във вълшебство” (“Винаги, когато идваш”). В тази книга има драматургия на изживяванията на любовта – има мигове на привличане, но има мигове и на раздели, има мигове на възторг, но има и мигове на и отчаяние, има мигове на дива страст, но има мигове и на тиха печал. Любовното чувство е предадено в богати отсенки, в богати тонове. Такива стихове като “Дълъг миг любов в парижкото метро”, “Вкус на бърбън и цигари”, “Дяволска стомна”, “Това съм аз”, “Пясъчни многоточия” са истински бисери на любовната лирика.

В “Среднощен блуз” изживяванията на поетичната героиня са на истинско съвременно момиче – дръзка хлапачка, а може и млада жена. Но и двете опознаващи всеки ден, всеки миг безкрайните лабиринти на любовта. В тази любов тя - хлапачката или жената - не иска да бъде нито смирена, но нито и арогантна, нито унижена, но и нито властолюбива – тя иска да я изживее с

искреността на цялата си душа, неочаквана и различна, с фибрите на цялото си тяло. Затова и в много стихове любовта ту пламти, ту се гърчи, ту сподадено мълчи, ту вика от радост – тя, “просто модерато кантабиле”. Няма задръжки - има спонтанност и остра реакция, има дълбока печал или вихрен полет на душата. Любовта е ... - толкова много определения има за нея Даниела Викторова в “Среднощен блуз”, и читателят се наслаждава на описанието им в слово, звук, ритъм, музика: „В моя град през юли всеки ден вали-излива от ведро,/ дълъгът ме върна в онзи миг любов, откраднат от/ парижкото метро./ Щом си спомня се усмихвам – нека да вали/ и познат шансон подсвирквам:”C'est la vie,c'est la vie”(”Дълъг миг в парижкото метро”).

Втората стихосбирка “Писма без подател” е по-успокоена, по-вглъбена, повече екстатична в изживяване на любовното чувство. Тя е израз на прекипялата енергия, на отгласа, на ехото, на мълчанието от тази любов. Любовното чувство е пречупено през призмата на една овеществена действителност: любовният поглед наблюдава света, хората, природата, предметите и видяното, сякаш филтрира притихналото чувство. Тук много осезаемо присъства и образът на актриса-

та, като метафора на различните маски, които имаме в този живот, като израз на сравнението, че животът не може да се репетира, не може да се направлява като този на сцената. Като прибавим и общуването с Бога, образът на лирическата героиня става твърде аморфен, фрагментарно-сглобен в своята цялостност (за разлика от този в “Среднощен блуз”). Може би и затова стихосбирката е наречена “Писма без подател”. Няма конкретна личност, има стихове – отломки от една разбунена, самонаблюдаваща се, самоанализираща се до болезненост личност. Тя търси не стряхата, не подслона, а пътя, движението, острия вой на вятъра като свой приятел в себеопознаването си. И в този анализ любовта болезнено присъства като стихия, като демон, като проклятие или разкаяние: “Хайде, моя Любов, с теб да хвърляме зарове,/ цяла нощ да играем на вмирисан пиратски барбут,/ и да видим коя от нас ще се вихри до края/ върху тази жарава, в сърцето на буре барут”(”Любовен барбут”).

Ако в “Среднощен блуз” любовта е стихия на бликналата любов, то в “Писма без подател” тя е смирение, мъдрост, размисъл. Така двете стихосбирки сякаш образуват един диптих за

Любовта – един богат на изживявания и смисли емоционален живот: “Не, не ме чакай. Как се чака стихия?/ Аз ще дойда. Може само миг да остана./ Нека първо към себе си път да открия.../ Ще дойда – нечакана/ като буря и сън,/ като рана.” („Не ме чакай”).

Имам чувството, че и в двете книги, като любовен диптих, една героиня извървява дългия път от деня към нощта на Любовта, път, изпълнен с толкова много драматизъм. Този път извървява актрисата Даниела Викторова чрез поетесата Даниела Викторова.

Поезията на Даниела Викторова подхранва поводи и за още размисли, за още асоциативни, метафорични и смислови анализи. Но не е ли по-добре самите вие да усетите тази чувствена атмосфера на любовта. Затова желая на Даниела Викторова още хубави преживявания в поезията и любовта, а на Вас, уважаеми читатели, пожелавам да изречете ето такива простички, но така сърдечни и искрени слова като тези от едно нейно стихотворение: “Остани! Изглежда тази нощ ще е последна -/ такава неспокойна, във съмнения обвита,/ на сутринта, преди раздялата в очите ни да легне,/ ще ти приготвя липов чай и торта от бисквити.”

МЕЖДУ ДЯВОЛА И БОГА

В острия мрак, оголен до пурпур от рози, жадно се стича - позабравена вече - тревога. Нито слънце, ни дъжд - все такава се влачи прогнозата, от която ми писна, но така и не втръсна на Бога. И защо, Белобради, на своето лоно небесно Ти веднъж не се спъна на облак, дори на майтап? Ти все си почиваш, а аз - сякаш вчерашен вестник - със прехапан език и без думи кървя - питах ли как? И понеже дванадесет пъти се хващах с Рогатия, който иначе е свестен - дава ти там каквото си щещ, но стократно му плащаш с трийсет гроша, хванали

патина, и надяваш се тайно да запали за тебе от Пъкъла свещ... Та, от сделките с него и аз се ошушках до кокал, докога, Боже, Твоят семафор за мен все ще свети червено? Да стиснем ръце - в релсите мои ме връщаш, до болка, а аз зъби ще стискам, ще си тръгна - и... Пито - платено. Хайде, Старче, отгърни прежълтелите страници на душата ми, дето Ти я извая такава - ранима, и върни ми онази тревога - Любов - разюздана

страница,

да вали и да свети по пътя ми с трънено име.

НА ЧАША БЪРБЪН

Здрасти, Боже, имаш ли време с теб да си бърбим? Стига се сърди, знай, от век не съм стъпвала в храм. Имам грях да изкупвам - ще черпя по чашчица бърбън, ти конско тегли ми, аз ще те питам каквото не знам.

Каж ми, може ли жив да се върне от земния пъкъл, молитви помагат ли, или пък пламък на сто вошеници. Душа как се мами да излезе сама от паяжинен ъгъл и как се възкръсва небе в крилото на паднала птица.

Защо сме родени със трънче любов в ахилеса забито и всяка крачка от обич със смъртта ни сближава - боли.

Защо Твоите паднали ангели дяволски в грях ни заплитат и защо в своя път сме сред глутница хора, по вълчи сами. Последен въпрос и последно по чашка от огъня адов, после - кой от къде е - и мъдро със теб ще мълчим. Каж ми за сетния дъх, за дъха ни невидим на прага... Обещай да е лек и без болка, не като първия, щом се родим.

АВТОПОРТРЕТ ПО БРЕХТ

Тя дресира диви къдрици с цвят на зрял портокал и заплита ги с утринен лъч в прегръдка небрежна, от тази прегръдка лумва спомен за устни коралови, по раменете разлива се лава от пареща нежност.

Тя е опак характер - обожава да диша свободно, само на своята тайна любов тихо и вярно робува. Тя е стих, пълен с грешни думи и точки неволни. Плаче, когато е весела, и се смее, когато тъгува.

Тя не носи рокли и токчета, пие бърбън без лед, в чантата има само силни цигари, ругае по мъжки. Нереална сянка пристъпва след нея - от два силуета, единият благ - по сценарий, а другият буен и дързък.

Тя харесва се с кожено яке, кубинки и дънки протрити, своята женственост по хлапашки през рамо премаята. Да обича - умее! - и й стига дори пробито и старо корито, щом в дома й огън гори и усмивка й сгрява душата.

Тя често ме мрази - и нескрито се мъчи от мен да избяга, в очите ме лъже, аз наивно й вярвам, волю, неволю... И, май, я харесвам, когато е луда, защото челикът я стяга. Тя - чудовишно близка и чужда, нерепетирана роля.

Художник Владин Владев - Орфей

БЕЛЕГ ПО РОЖДЕНИЕ

На мене връх не ми е писан по рождение. Защо ми е? Без друго с облаци се любя. Орисана съм да се скитам из ноември, където слънцето в мъглите все се губи, където дъждове косите си заплитат и кичат ги със сенки от отминали лета, а вятърът полифонично вие, без да пита дали не ми додъват тежките му ноти самота.

Кръвта във мен не е със цвят метличина, а по плебейски алена и с диво потекло, и все не й достигат вени - кипи, бушува, тича, като жребец се мята, надянали му стреме и седло, и все намира път до слепоочията ми прозрачни, издавайки ме неприлично, че съм още жива. А кръв, щом прага на плътта прекрачи, земята жадна до последна капка я изпива.

Не ми се сбъдна да намеря своето море и пясъка на дъното броя - и чакам пролет. Когато над река пресъхва всеки помен от небе, и дъното небе е по неволя. И само в нощите намятам се със синя тишина, тогава слънцето провира се през мрачния покров и блесва под лъчите моята единствена вина – рожденият ми белег от любов.

100 ГОДИНИ ОТ ПЪРВАТА БАЛКАНСКА ВОЙНА (1912-1913)

СЪВМЕСТНО ИЗДАНИЕ НА ВЕСТНИК "КИЛ" И МУЗЕЯ ЗА ИСТОРИЯ НА ВАРНА
ПРИ РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – ВАРНА

АННА КИСИМОВА

ПЪРВАТА БАЛКАНСКА ВОЙНА (1912-1913)

В началото на октомври 1908 г. избухва т. нар. Босненска криза, която държи опънати нервите на великите сили в продължение на половин година. Вече изтичат 30-те години, в които според Берлинския договор (1878) Австро-Унгария трябва да управлява Босна и Херцеговина. Младотурската революция от юли 1908 г. подтиква

обединение. Император Франц Йозеф обявява анексията на Босна и Херцеговина. Кризата разрушава баланса, който Австрия и Русия поддържат на Балканите от 1897 г. Русия окончателно се обвързва с Англия и Франция, а Германия - с Австро-Унгария.

През 1911 г. Италия води успешна война с Османската империя

Почувствал се много заслужил победител в Балканската освободителна война, Гешов записа с полагащата се скромност на един роден през Възраждането българин своите "Малки мисли за Велика България": "Грешат ония, които казват, че ние направихме Велика България. Вярното е, че Велика България прави нас. Идеалът на тая Велика България ни вдъхна оная смелост и оная патриотизъм, които докараха съюзът и войната. Нейното осъществяване ни даде тая възможност и тая известност, които направиха от нас и нашето поколение това, що сме... Широка България иска широки умове. Велика България – велики сърца". Месеци по-късно той щеше да

се глуми над други грешници, защото всеки простосмъртен имаше сърце и чувства, но малко бяха избраните политически прозорливи умове. Министър-председателят в оставка също не принадлежеше към тяхната къса редица.

Обикновено най-важните изводи се правят накрая, когато пътят е извървян. Генерал Иванов отбеляза със съжаление: "Нашата политика и стратегия не вървяха в един път и към еднаква цел". Те не биваше да се разминават и противопоставят, а да се допълват. Защото правителството водеше цялостно войната, а Главното командване ръководеше действията на бойното поле. Министрите бяха длъжни да притежават определена подготовка по военно дело, а генералите да познават същността на сложните игри в Голямата политика. Тогава щяха да бъдат полезни и на Отечеството, и на себе си. Правителството често отстъпваше на висшето командване да решава военнополитическите въпроси, въз-

награждавайки го с повече права, а хората с пагони по-лесно поемаха отговорности, взиращи се само напред – към врага. Гръмките победи засилиха авторитета и значението на военачалниците до степен да предприемат и самостоятелни стъпки във воденето на войната, и то понякога с опасни за политиката последици.

Недостатъчното въоръжаване имаше и политически последици. Ако българската армия разполагаше с мощна обсадна артилерия и Одринската крепост би била овладяна още в самото начало на войната, то единственото пряко железопътно съобщение към Цариград щеше да бъде отворено и по него

Акад. ГЕОРГИ МАРКОВ

КРАЙ СПРОДЪЛЖЕНИЕ

тежките оръдия и гаубици щяха да стигнат до Чаталджанската укрепена позиция. Както стана след 5 месеца, след даването на огромни жертви и след настаняването на съюзниците в Македония. Вместо предварително необходимите 30 000 000 лв., в хода на бойните действия се намериха 200 000 000 лв., но твърде късно, за оръжейни доставки от чужбина, та дори се опря до Сърбия, за да й се предостави още един изкуствен довод за ревизия на Договора. Разбира се, вината не се стоварваше само върху народняшко-прогресивисткото правителство, понеже подобни оръжейни доставки се осъществяваха поне за две-две и половина години.

Воинците дадоха всичко, сражавайки се устремно и себеотрицателно. Офицерите и подофицерите ги водеха лично в атаките. Поради значителните загуби на офицери, мъчно попълними и процентно по-

големи от войнишките, се наложи царят да заповяда предпазливост, но неговата дума остана нечута. Пропуските и грешките се вписаха в сметката на висшето командване, макар и заплатени с кръвта на бойците: непреследване след победите при Лозенград и Бунархисар-Люлебургаз, закъсняване в Солун, атакуване на Чаталджанската позиция, колебания около превземането на Одринската крепост. Но положителните прояви преобладаваха: бърза мобилизация и ускорено съсредоточаване, изтъргване на стратегическата инициатива чрез постигане на стратегическа изненада, решителни действия в напрегнатите денонощия, обмисляне на воен-

ностратегическите ходове и тяхното последователно изпълнение, своевременна подкрепа на външната политика - при добро желание. Може с чиста съвест да се твърди, че войските имаха ако не съвършено и образцово, то поне достойно командване.

По-трудно е да се прецени дали политиката и дипломатията бяха достойни за подвизите на войските. Колкото и да внимава историкът да не бъде безпощаден от разстоянието на времето, не може да си затвори очите пред грубите недомисли на управляващите кръгове: прибрзаното изграждане на Балканския съюз и още по-припряното му вкарване във война; прекалената доверчивост към думите и подписите на съюзниците, които не преставаха да бъдат и опасни съперници; пренебрегването на дългосрочното външнополитическо осигуряване с оглед на възможното сблъскване както между съюзниците, така и между Велики-

На стр. 6

Триумфалната арка в Одрин, издигната след превземането на града от българската армия на 26 март 1912 г.

австрийците да анексират провинциите. Австрийският външен министър граф Ерентал окуражава България да използва момента и да обяви формалната си независимост от Османската империя. С провъзгласяването на независимостта на България (22 септември) се продължава делото на националното

за нейните африкански провинции Триполитания и Киренаика. На дневен ред отново излиза въпросът за османското наследство. Активизират се дипломатическите контакти между балканските държави. С покровителството на Русия и съдействието на френската дипломация

На стр. 6

КРИСТИНА СПАСОВА

УЧАСТИЕТО НА 8-МИ ПЕХОТЕН ПРИМОРСКИ ПОЛК В БАЛКАНСКАТА ВОЙНА

Българската държава се възражда из пепелищата на Априлското въстание и в пламъците на Руско-турската война през 1877-1878 г. Берлинският договор от 1878 г. попарва надеждата от Сан Стефано (3 март 1878 г.) за пълно национално обединение. По силата на европейското вето извън пределите на княжество България остават Източна Румелия, Македония, Беломорска и Одринска Тракия, Северна Добруджа. Стъпка по стъпка България преодолява някои от ограниченията на Берлинския договор.

В края на първото десетилетие на XX в. опитите за радикално или частично разрешаване на националния въпрос се изчерпват. България се насочва към последния възможен за политиката й изход – войната.

Балканската война от 1912-1913 г. е велико събитие в новата българска история. Не за пазари и ресурси, не за престиж в чужбина

и влияние на Балканите тръгват българите на война. Нито пък в пристъп на мегаломански национализъм. Тяхната единствена цел е освобождението на поробените сънародници – порив, толкова дълбоко вкоренен в психологията и манталитета на българското общество, че и царският манифест за обявяването на войната изразява неговата емоционална сила.

Неделима част от реализирането на тази кауза е и Осми пехотен на Нейно Царско Височество Княгиня Мария Луиза полк, неговият боен път и история през Балканската война.

8-и пехотен Приморски полк се сформира с указ № 41 от 12 октомври 1884 г. на базата на самостоятелно квартируващите във Варна 12 пеша Раховска, 16 пеша Провадийска и 20 Варненска дружини.

Обявяването на мобилизацията на всички въоръжени сили в страната 17 септември 1912 г. е

съобщено на гражданите на Варна по най-тържествен начин – с биене на църковните камбани и с барабани. В личния дневник на Радка Стоянова (тогава ученичка) четем: "17 понеделник. Брат ми се върна в къщи... Няма да

има училище... Сега би барабанчето – обявена е мобилизация". Градът добива празничен вид. До вечерта улиците, площадите пред казармата и гимназията се изпълват с ентусиазирани хора. Започва подготовката: приемане на хора

от запаса, преглед на облеклото, снаряжението. Мобилизацията на сухопътните сили във Варна приключва за три дни. Полкът е съставен от 4 дружини с 12 роты, 1 картчена рота, 1 нестроева рота, телефонна команда, музикална команда и полеви лазарет с общ състав: 66 офицери, 4 лекари, 4 чиновници, 240 подофицери, 4476 войници, разполага с 384 коня, 126 коли. Командир на полка е полковник Пантелей Киселов. Командир на първа дружина е майор Петър Бояджиев, адютант – подпоручик Никола Мирски, командир на втора дружина е майор Михаил Петров, адютант подпоручик Антон Пейчев, командир на трета дружина е подполковник Никола Попов, адютант – Христо Ненков, командир на четвърта дружина е майор Никола Свещаров (командир на полка по време на Първата световна война). В щаба на полка

На стр. 7

От стр. 5

започват преговори за създаване на балкански съюз, насочен срещу Османската империя и Австро-Унгария.

Истинските причини за участието на България в Първата балканска война са заложили още в несправедливия Берлински договор от 1878 г., който оставя извън пределите на свободното отечество големи територии, населени с българи. Оттук произтича и политическата цел на войната – обединението на българските земи.

В същото време в борбата за разпределяне на “османското наследство” в Югоизточна Европа се включват всички граничещи с империята балкански държави. Военнополитическите реалности налагат сключването на съюз между България, Сърбия, Гърция и Черна гора. Нито една от тези държави не може сама да води успешна война срещу все още силната във военно отношение Османска империя.

Мобилизацията на съюзните армии е предвидена за 17 септември 1912 г. Указът на Фердинанд за обща мобилизация на въоръжените сили на Царството е подписан към обяд на същия ден. Телеграфът разнася бързо известието в цялата страна, а кореспондентите отбелязват: “Зовът за мобилизация се посреща не с радост, не с неодобрение, а с буен, неудържим луд ентусиазъм”. За малко повече от седмица Българската армия достига около 600 000 души. Едновременно с това Министерството на войната е обсипано с молби и заявления на българи от Тракия и Македония. Невиждан феномен е, когато над 14 600 доброволци, като следовници на Българското

От стр. 5

те сили; липсата на трайна прозорливост - не се предвиди развитието на военните действия и неговите териториално-политически последици, макар да бе близко до ума възможното окопаване на сръбските и гръцките окупационни власти в Македония, когато българската армия настъпва в главното направление към Цариград; постоянното отлагане на натрупващите се остри противоречия между съюзниците за разрешаване от следващото правителство.

Понякога дипломатията страдала от липса на професионализъм. Изпращането на видни дейци на управляващите партии в столиците на Великите сили не донесе очакваната полза за делото. Докато Маджаров попадна на мястото си в Лондон, Бобчев страдала от славянофилско увлечение в Петербург; а професионалистът Станчов, вместо да стои на поста си в Париж, тръгна да търси своя орден към Солун. Ризов пък се смяташе за предопределен да бъде поне министър на външните работи и все даваше от Рим разгорещени съвети. Салабашев повече се вслушваше във внушенията на Балплатц, докато Ив. Ст. Гешов знаеше докъде да върви по Вилхелмштрассе. Дейността на дипломатическите представители в балканските столици бе едно безконечно бягане с все по-високи препятствия. Тошев се превърна в нежелана персона, която нямаше как да изгонят, Хаджимишев се мъчеше да разгадае хитрините на Венизелос, а Калинков напразно биеше тревога за готвеното нашествие от север. Данев стремително се наложи като пръв български

ПЪРВАТА БАЛКАНСКА ВОЙНА (1912-1913)

опълчение от 1877–1878 г. назовават себе си Македоно-одринско опълчение и тръгват под разветите бойни знамена за обединение на родината.

На 5 октомври телеграфните агенции оповестяват манифеста на българския цар. “Нашето миролюбие се изчерпа... Нашето дело е право, велико и свято. Със смирение упование в закрилата и помощта на всевишния възвестявам на българския народ, че войната за човешки права на християните в Турция е обявена. Повелявам на храбрата българска войска да навлезе в турските предели!”.

Стремителните действия на българските войски в Източна Тракия изненадват противника. Скоро войските на Трета армия превземат Лозенград.¹ И старателно подготовеният рубеж Люлебургаз–Бунархисар не може да издържи дълго. Само за пет денонощия той е пробит и противникът е принуден да се оттегли към цариградския полуостров.²

С победата при Люлебургаз и Бунархисар българската армия фактически постига целите на войната в Източна Тракия. Въпреки това Фердинанд отхвърля предложението за водене на преговори и сключване на примирие и заповядва продължаване на военните действия. Погрешно решение на българския владетел, което води до по-продължителна война. Сред изтощените войски избухва невиджана холерна епидемия. Разтегнатите комуникации затрудняват снабдяването, а това се отразява неблагоприятно върху боеспособността и бойния дух на воините. Двудневните ожесточени боеве в началото на ноември не водят до

пробив на Чатаалджанската позиция и българските войски преминават към отбрана. Предложението за преговори се приема и те започват в Лондон.

Есента на 1912 г. е белязана с активни и успешни действия на българските флот и авиация. През нощта на 7 срещу 8 ноември под командването на капитан II ранг Димитър Добрев на бой отиват миноносците “Летящи”, “Смели”, “Строги” и “Дръзки”. Те атакуват последователно противниковия крайцер “Хамидие”. Изстреляното от “Дръзки” торпедо пробива носа на противниковия кораб, който едва стига до Цариград. На 16 октомври поручик Радул Милков и подпоручик Продан Таракчиев за първи път бомбардират Одрин и предизвикват истинска паника сред противника.

Успешно се развиват бойните действия в Родопите, където настъпващите два отряда навлизат в Беломорска Тракия. Неоценимо съдействие на настъпващите войски оказват действащите в тила на противника многобройни български чети.

През зимата на 1913 г. бойните действия на Източнотракийския театър продължават с пълно напрежение. Дошлите на власт младотурци прекъсват преговорите и подновяват войната.

Венец на Първата балканска война поставят бойните действия за овладяването на Одринската крепост. Нейният 65-хиляден гарнизон с 542 оръдия е блокиран още в началото на войната. Идеята за овладяването на крепостта възниква през декември 1912 г. Създава се специ-

ална комисия, начело с командващия Втора армия генерал Никола Иванов, която разработва плана за действие на войските. Главният удар се нанася в източния сектор. От двете страни едновременно водят огън близо 1000 оръдия. Решителна за овладяване на крепостта се оказва атаката през нощта на 12 срещу 13 март. Пробивът е извършен и до обяд Одрин е овладян. Над “Султан Селим” джамия се развява знамето на победата, побито от редник Михо Георгиев от 29-и ямболски полк.³ Плененият Шукри паша предава сабята си на генерал Никола Иванов с думите: “Уверих се, че за българите няма непревземаема крепост. Щастлив съм, че се предавам на герой!”⁴.

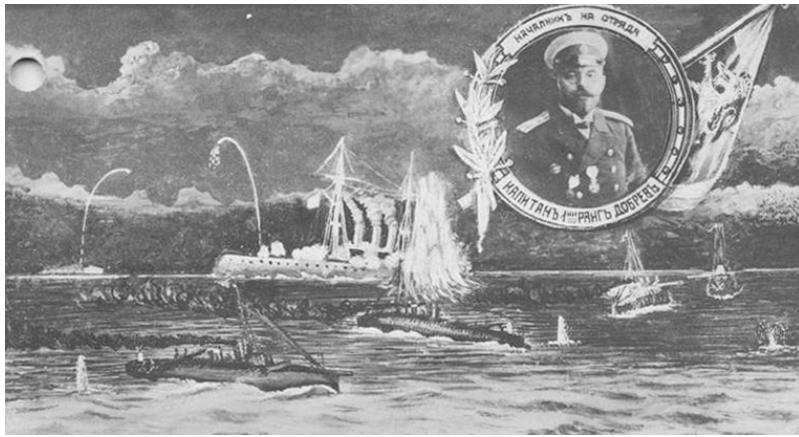
Юридически край на войната поставя подписаният на 17 май 1913 г. в Лондон мирен договор. Турция отстъпва на съюзниците “всички територии на империята върху европейския континент на запад от линията Енос върху Егейско море до Мидия върху Черно море, с изключение на Албания”. Победа, която струва скъпо на съюзниците. Общите загуби на българската армия надхвърлят 84 000 души, на сръбската – 31 000, на черногорската – 16 000 и на гръцката – 5000.

Първата балканска война се води в особено важен етап от развитието на военното дело и на световната история. В резултат на развитието на средствата за поразяване въоръжената борба навлиза в своя машинен период. Новости във военното дело наистина се появяват в използването на скорострелната артилерия, бездимния ба-

КРАЙ С ПРОДЪЛЖЕНИЕ

дипломат, човека на отговорните мисии, чиито успехи и неуспехи се редуваха като вълните на Голямата политика. Енергичният председател на Народното събрание засенчи Гешов на международната сцена, и то без да срещне възражение.

В коалиционните войни не се влагат еднакви усилия. Водена от геополитиката и стратегията, българската армия изнесе основната тежест на войната и я доведе до победоносен край, като хвърли най-много сили и даде най-големи

жертви. Докато гърмяха оръдията, съюзниците признаваха през зъби решаващия български принос, но с очертаването на успеха заговориха за “деж поравно” и запазване на “Балканското равновесие” въпреки поетите договорни задължения. Това означаваше Освободителната война да придобие и признак на завладяване, понеже значителна част от населяващите Македония българи щяха да преминат от една чужда власт под друга, което поставяше под заплаха главната полити-

би могло да се допуснат, но не на всяка цена и в зависимост от това, на кого се правят.

Войната е рисковано предприятие, особено когато се води с неосигурен тил. Заплахата от север влияеше отрицателно върху размах на военните операции и поощряваше упорството на Високата порта. Изнудването не прави чест никому, обаче се среща като средство и във външната политика. Натискът на Букурещ бе пример в това отношение. Снизходителното

“дайте ни нещо” съдържаше разстегливите линии от Силистра - Балчик до Тутракан - Добрич - Балчик, та дори Русе - Варна. Нарочно се искаше невъзможното, тъй като откъсването на Южна Добруджа бе поводът, а недопускането на голяма българска държава - първопричината. Силистра бе поредната “хапка” за нарастващия апетит на Румъния в стремежа ѝ към разширение на юг от Дунава и в излаза на Черно море.

Великите сили наричаха България “стълб” и “първа цигулка” на Балканския съюз, търсеха от нея отговорност и за действията на съюзниците, обаче не ѝ даваха предимство и в заслужените придобивки. В хода на войната България постепенно загубваше първоначалната подкрепа на Съглашението, особено тази на Русия, без да е спечелила благоволенито на Тройния съюз като цяло. “Европейският концерт” обичаше послушните победители. Навлизането на българската армия в забранената “защитна зона” на Цариград и Протоците и опитът за закрепване на Мраморно море породиха дълбоки подозрения, както и намерения за омаломощаване на засилката се България. С ръцете на проявилите злорадна готовност нейни съседи.

Известната максима “Победителите не ги съдят” не бива да се прилага след всяка победа. Има победоносни войни, последвани от други, затриващи постигнатото с реки от кръв. В Първата балканска война се затегна възелът на непримирими и трудно решими противоречия. Гешов подаде оставка, но спорните въпроси останаха

рут, тежките картечници, самолета, в подготовката и провеждането на боя, сражението и операцията. Те са плод не само на новите технически средства, а най-вече на бойното майсторство на българската армия в тази справедлива война. Нейното изкуство става обект на изучаване във военните академии на всички европейски държави.

БЕЛЕЖКИ

¹ С основание военният кореспондент на в. “Дейли Телеграф” Луи Бързина определя превземането на Лозенград като “един от най-големите триумфи, каквито въобще военната история познава”.

² За тази победа в. “Таймс” отбелязва: “Истински герой на деня е българският пехотински войник... Търпелив, издръжлив, весел и засмян... в решителния момент на боя той се явява в един нов, удивителен лик. На него преди всичко се дължи сполуката и победата”.

³ Комендантът на Тулонската крепост полковник Пиер де Мондизир отбелязва в своя труд, посветен на българския успех: “Превземането на Одрин стои наред с най-славните военни подвизи във военната история на всички народи”.

⁴ В заповедта си от 13 март командирът на войските от източния сектор генерал Георги Вазов се обръща към бойците: “Светът има да се чуди на вас доблестни синове на България, че можахте в 30 часа да превземете една от най-силните крепости... Вие вписяхте вчера и днес нова славна страница в нашата история. Благодаря Ви. Гордея се, че съм Ваш началник. Гордея се, че съм българин...”.

заплетени в тежко наследство. Фердинанд I оповести: “Аз съм горд от българското войнство, което удиви старата Европа, то славно изпълни великата задача против вековния враг из тракийските полета и македонските усой”. Но царят таеше в себе си желанието да възлага още бойни задачи, преди да се изживее помрачената радост от победата.

За пръв път Османската империя се призна за победена от своите доскорошни “раи”, тези, на които допреди 35 години забраняваше да носят оръжия. Селските чеда доказаха на дело, че се трудят добре и на бойните полета, леейки вместо пот - безценната си кръв. Те се сражаваха доблестно и всеотдайно, мечтаяйки едновременно и за връщане при “буйните нивя”. Някои носеха в раниците си случайно намерени железни палешници за ралата въпреки тежестта им и неизвестността на идния ден. Но трябваше да преживеят още една кървава жтва. Стремехът на управляващите кръгове в Сърбия и Гърция да разделят освободените земи “без оглед на националностите и населението” създаде “опасно положение на Балканския полуостров”, при което можеше да се намерят “много поводи за взаимни сблъсъци” между балканските държави, а Великите сили “няма да се откажат да интригуват” за тяхна сметка. Мнозинството от македонските българи бяха впрегнати в “нов ярем”. Националното обединение на целокупния българския народ отново се постави под въпрос. Победоносно завършващата Първа балканска война щеше да има своето злощастно продължение - Втората балканска (Междусъюзническа) война.

УЧАСТИЕТО НА 8-МИ ПЕХОТЕН ПРИМОРСКИ ПОЛК В БАЛКАНСКАТА ВОЙНА

От стр. 5

е и подпоручик Дабко Дабков, по-късно известен варненски архитект.

На 22 септември 1912 г. полкът в пълна екипировка се представя пред командира си полковник Пантелей Киселов, който го повежда по улиците на града, предизвиквайки въодушевление сред многолюдното население. На 23 септември на площада пред казармите митрополит Симеон отслужва молебен и водосвет за успеха на българското дело. На 24 и 25 септември полкът е превозен със 6 ешелона до Преслав. Заминаването му става по дружини, поотделно в различно време, но въпреки това в присъствието на стотици изпращачи. В спомените си Радка Стоянова разказва: “Гарата беше пълна с народ. Всеки изпращаше свой за бойните поля... След музиката тържествено и гордо вървеше осми полк... С тях вървяха куп деца... Гледаха войниците, към тия герои, които щяха да се бият и защитават правото на милото ни отечество с цената на своята кръв.”

Полкът е включен в състава на 4-та Преславска пехотна дивизия, начело с генерал-майор Климент Бояджиев и се отправя на юг през Върбишкия проход. След седемдневен непрекъснат поход той се установяват на бивак в с. Гидиклий, където го заварва вестта за обявяване на войната.

В писмото на Христо Димитров от 9-та рота при 3-та дружина, изпратено на 3 октомври 1912 г. до съпругата, му четем: “Днес сме на бивак в с. Гидиклий на 20 км. от Ямбол. Утре ще заминем към границата... и ще чакаме обявяването на войната. Прочие, от войната никак не се плаша. Искам същото и от теб. Ако умра, не ме жали, не плачи повече, отколкото трябва. Днес вече не съм твой, а на отечеството.”

След обявяване на войната, полкът заедно с 31-ви пехотен Варненски полк влиза в състава на 2-ра пехотна бригада от 4-та пехотна Преславска дивизия. Заедно с 5-та Дунавска дивизия и 6-та пехотна Бдинска дивизия е образувана Трета Българска армия, командвана от генерал-лейтенант Радко Димитриев. На 8 октомври Осми пехотен Приморски полк преминава напуснатата от турците граница.

9 октомври. Времето е облачно, но още не вали. В този ден е съ-

дено приморци да получат своето бойно кръщение.

Съгласно директивата на главната квартира Трета Българска армия трябва да атакува и завземе укрепения пункт Лозенград. В същия този ден източната армия на Абдуллах паша напуска линията Енидже–Лозенград и се насочва на север с цел да атакува левия фланг на Първа Българска армия, без да знае за съществуването на Трета.

Към 15.30 ч. се получава заповед за настъпление, която гласи: „Настъпвайте енергично по пътя на движението си и смятайте всичко, което по пътя си срещнете.”

След като получава заповедта за настъпление, командирът на полка издава своите нареждания за разположението на дружините. Капитан Михайлов и подпоручик Алексиев, командири на 5-та и 3-та роти от Първа и Втора дружини, вдигат бойците си в атака и с “Ура!” и “На нож!” ги повеждат срещу вражеските войски. Приморци стремително се понасят към окопите на противника, обсипани от артилерийски и пехотен огън. Към 18 часа атаката е привършена. Отстъпващите с бяг турци са преследвани с огън. Те на два пъти се опитват с хитрост да спрат българското настъпление, подавайки нашия сигнал “отбой”, но измамата не успява – резкият звук на турските тръби е твърде различен, за да подмами ухото на приморци. Към 22 часа командирът на 3-а дружина подполковник Попов донася, че противникът още държи върха югоизточно от Селиолу. Той получава заповед да атакува и завладее този пункт. Голяма част от обградените турци са избити, около 40 са пленени. Завладяването на този връх е от изключително важно значение, тъй като от него се застрашава фланга на противника, който води бой около с. Гечкенли с Първи пехотен Софийски полк.

На 10 октомври части от 8-ми пехотен полк заедно с 31-ви пехотен полк атакуват останалите при Селиолу части от отстъпващата турска войска. В сраженията при Селиолу са убити 49 войници, ранени са 9 офицери и 252 войници, между които Греков, Мутафов, Мутафчиев и др. С общи усилия Първа пехотна Софийска и Четвърта пехотна Преславска дивизия разгромяват основните сили на 4-и и 1-и Низамски корпуси и

ги принуждават да отстъпят.

Ето как поручик Цанев разказва на страниците на в. “Новини” от 1934 г. за боя при Селиолу: “Селиолу – кръв, барутен дим, желязо, вихър, безстрашен устрем, воля за победа, нестихващо ура и тела, юначни български тела, настлани по бойната шир. Цяла Втора турска дивизия, състояща се от 3 полка, беше пометена и обърната в паническо бягство от тоя чудовищен удар.”

Излезли победители от сраженията, приморци продължават към с. Енидже. Там жителите, които говорят на чист български език, ги посрещат като освободители. Воините за пръв път от преминаването на границата завземат село, което не се плаши от тях и жителите на което остават по домовете си. Нещо повече – те подкрепят войниците с храна и вода, никой не се скъпи, всеки дава това, което може да даде.

Боевете, които Трета армия води при Селиолу, Гечкенли, Ескиполос и Петра имат за резултат разбиването на част от Източната турска армия. Достигнатите бойни успехи около тия пунктове имат като следващ резултат завладяването на крепостта Лозенград.

В боевете при Караагач на 16 и 17 октомври, приморци удържат непосилно трудното положение. Те с чест изпълняват заповедта на командира си. Битката е ожесточена и кръвопролитна. Омаломощени от огъня на българските батареи, разколебани от понесените загуби, пред вида на настъпващите части, турците на много места прекратяват огъня и напускат окопите. Пробивът, извършен в тия два дни, има съдбоносно значение за по-нататъшния благоприятен за България изход от войната. Победата е постигната с цената на убити 8 офицери и 180 войници, ранени са 40 офицери и 1150 войници. Трета дружина освен ротния си командир подполковник Попов изгубва и всичките си офицери. Това налага полкът да се преустрои в три дружини. В боя при Караагач пада убит и командирът на 16-та рота поручик Христо Чехларов, родом от Русе.

На 19 и 20 октомври приморци водят сражения при с. Чонгора. Първа и втора дружина на полка заемат позиция на ската, западно от селото, а трета дружина в долината северозападно от селото. Вдясно наблизо е разположен

31-ви пехотен Варненски полк. Турците не оказват сериозна съпротива. След претърпени от тях неуспех при с. Караагач, в редове им цари уплаха и смут. Българските войски влизайки в с. Чонгора го намират частично опожарено. От приморци са убити 14 души, а ранените са 59 души. На 23 октомври те получават благодарствена заповед за героичните им подвизи от главнокомандващия Трета българска армия: “Юнаци, за вас нямаше умора! Вие покрихте с неуведаема слава българското оръжие и възкресихте славните времена на Крума, Симеона, Асеня и Самуила. Врага биде сломен и ще помни със столетия този удар. По събраните сведения вие сте извадили от строя около 30 000 турци и сте им взели нови 41 скорострелни оръдия.”

След поражението на турците при линията Бунархисар-Люле Бургас, частите им се оттеглят по целия фронт и заемат позиции за отбрана при Чаталджа – последната преграда пред Цариград. На 24 октомври, макар и изтощени от бойните действия, тежките походи, глада и избухналата холерна епидемия, воините от полка се отправят към Чаталджа. На 4 ноември сутринта българите започват настъпление на Чаталджанската позиция под общото ръководство на генерал-лейтенант Радко Димитриев срещу значително превъзхождащия ги противник.

Приморци, поради увеличени брой заболяли от холера, не вземат дейно участие в тази атака. Те получават заповед да прикриват българските части в района на с. Еникьой, а по-късно се оттеглят на лагер североизточно от с. Калфакьой, където остават до 8 ноември. По пътя полкът е обстрелван от противника, без да даде загуби. През това време атаката на Чаталджанската крепост е прекратена, но откъслечните схватки по цялата бойна линия не престават. В периода 9-25 ноември полкът се установява източно от с. Акалан. След това първа и трета дружина се отправят към с. Калфакьой, а втора дружина – към с. Чифликьой. За войниците се зареждат еднообразни и монотонни дни до средата на януари 1913 г.

На 12 ноември 1912 г. започват преговорите за примирие и военните действия се прекратяват.

На 9 декември от Варна пристига попълнение - 8-ма дружина в

състав: 4 офицери, 4 подофицери и 914 войници. Първа и втора рота от тази дружина влиза в състава на 8-ми пехотен Приморски полк. Сформират се отново четири дружини, като командир на трета дружина става генерал щабния майор Гиргинов.

Няколко дни след извършенния на 10 януари 1913 г. преврат в Турция, мирните преговори са прекъснати и военните действия са възобновени.

От 21 януари до 3 март 1913 г. 8-пехотен полк участва в подновените боеве на позициите при Чаталджа. Той има за задача да охранява участъка с. Еникьой - с. Тарфа. В периода 1 ноември 1912 г. - 31 март 1913 г. от полка са убити 19 души, ранени са 153, заболяли са 1109. След превземането на Одрин на 13 март 1913 г., приморци се преместват на бивак край с. Бекерли. Тук на 26 март от Варна пристига комисия, начело с помощник-кмета на града Г. Ноев и общинските съветници Василев и Страшимиров. Комисията се придружава и от госпожа Ноева. Те донасят на войниците подаръци от варненци: захар, чай, плодове, хартия за писане.

След подписването на Лондонския мирен договор между съюзниците и Турция (17 май 1913 г.), Осми пехотен Приморски полк е придаден към новосформираната Четвърта армия на ген. Ковачев. 24 май 1913 г. е последният ден, прекаран от полка в Източна Тракия. От там той се отправя към Кочани, за да прегради пътя на довчерашните си съюзници.

През ноември 1922 г. инициативен комитет издава призив за изграждането на паметник в прослава на загиналите воини. В него се казва: “Ако почитта към мъртвите е дълг, тази към падналите за отечеството е един култ, на който ние сме длъжни всички да служим.”

През 1936 г. на входа на казармите на Осми пехотен Приморски полк във Варна тържествено е открит внушителен портал-паметник, с който варненската обществено отдава почит към жертвите и възхваля на героичния и кървав път на приморските войници.

В публикацията са ползвани документи и литература от фонда на Музей за история на Варна, документи от ТДА – Варна, периодичния печат.

БРЕГОВИТЕ БАТАРЕИ, ОТБРАНЯВАЛИ ВАРНА ПРЕЗ БАЛКАНСКАТА ВОЙНА (1912)

100-годишнината от Балканската война (1912 – 1913) е повод да си припомним за флотската

брегова артилерия, отбранявала Варна. С указ № 2 на цар Фердинанд от януари 1912 г. бреговата артилерия става част от Флота. След обявената на 17 септември 1912 г. мобилизация бреговите артилеристи под командването на кап. Милко Железов започват уси-

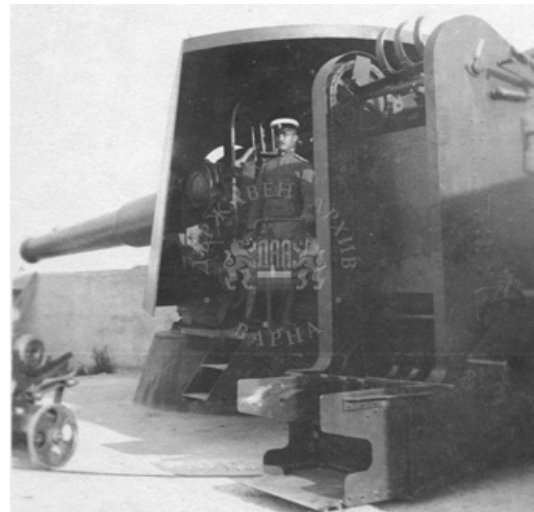
лена подготовка за действия по време на война. На 22 септември две съхранявани на склад 100 мм (тогава се водят 10 см) корабни оръдия се монтират на огнева позиция пред днешния Природонаучен музей в Морската градина. На 2 октомври 1912 г. в местността „Траката” се поставят на позиция две 100 мм оръдия, снети от учебния крайцер „Надежда”. Така се приключва с изграждането на първата в нашата военноморска история минно-артилерийска позиция, основната част от която са двете 240 мм (тогава се водят 24 см) брегови оръдия с далекобойност 10,5 км. На 5 октомври 1912 г. е огласен манифестът на цар

Фердинанд обявяване на войната, посрещнат с въодушевление и от войската, и от народа.

За бойното кръщение на българската брегова артилерия в Балканската война няколко фотографии от тези дни, съхранени в личния фонд (№ 1608) на известния наш морски историк капитан I ранг доц. д-р Георги Антонов (1928 – 2008 г.), съхранявани в Държавния архив във Варна

Тренировка на артилерийски разчет на 100 мм корабно оръдие

Офицер, сниман с едното от 240 мм оръдия. При увеличаване на изображението лицето много наподобява това на Иван Вариклечков.

Въпреки, че тази година се навършиха 100 години от избухването на Балканската война, честванията около отбелязването на годишнината минаха някак протоколно, сковано и казионно, както впрочем и всички други подобни чествания на датите от националния ни календар. Без много шум годишнината отмина, а заедно с нея и възможността да се поговори за тази война като за нещо различно и необичайно в българската история. Доста факти за нея вече са позабравени и сега беше моментът да се поговори отново за тях – за ентузиазма, с който българите се записват във войската, за всеобщия национален подем, обхванал целия народ, за устрема за освобождението на “братароб отгъд Рила и Родопите”, за доброволците, идващи от всички краища на света с чистата мисъл да положат, ако трябва, и костите си за обединението на България. Със сигурност е добре забравен вече фактът, че до 1944 г. Първата балканска война е известна като Освободителната. Има обаче епизоди от войната, които остават не добре осветени дори и по онова време, а сега вече са напълно забравени.

Съвсем неизвестно е например, че през есента на 1912 г. българските войски успяват да превземат Солун. Веднага след обявяването на войната 7-ма Рилска дивизия започва своя поход на юг към Бяло море, като за две седмици в поредица от сражения разбива турските войски и заплашително доближава Солун. Комендантът на турския гарнизон в града Тексим паша решава да даде последно решително сражение на настъпващите българи пред с. Айватово, дн. Лити, на само 20 км. от Солун. На 25 октомври обаче турците са разбити за последен път и панически отстъпват към града, преследвани по петите от българите.

Междувременно от запад приближават гърците, начело с крал Георги, но те са на 30 км от градските подстъпи. Изпратен пред избора да се предаде на гърците или на българите, пашата избира първия вариант. По-късно става ясно, че е бил подкупен от местни гръцки банкери, уплашени от перспективата Солун да стане български. Тъй като гръцките войски са подалече от българските, за да наваксат изоставането си турският комендант им изпраща турски военни вагони, на които натоварените гръцки войници влизат в града и заемат гарата и пристанището. Почти по същото време от север нахлува Рилската дивизия, начело с ген. Тодоров, която заема всички квартали на Солун без центъра. В така очерталата се ситуация българският генерал иска да изгони гърците със сила, заявявайки пред българското командване, че най-важният беломорски град ни принадлежи по правото на завоюването му със сила от нас. В този момент цар Фердинанд се намесва и нарежда да се отстъпи от центъ-

ра, като се запазят предградията. Така в Солун се създава своеобразен кондоминиум, продължил чак до Междусъюзническата война. В града има две комендатури – българска и гръцка, клон на БНБ, клон на българските пощи, а гръцките издевателства над местното преобладаващо еврейско и турско население бързо довеждат до появата на сериозни пробългарски чувства сред тях. Тъй като гърците през 1912 г. са едва около 10 % от населението на града и дори българите са повече от тях, заплахата Солун да остане за България все повече притеснява Гърция. Когато “непревземаемият” Одрин пада на 13 март 1913 г. под напора на храброто българско войнство, цял Солун е окичен с български знамена от неговите граждани. За гърците остава да чакат своя шанс, и те го дочакват на 17 юни. На този ден, останал по-късно в нашата исто-

росто се разхождат по солунските улици. Все пак комендантът на българския гарнизон майор Велизар Лазаров успява да осъществи единен фронт в покрайнините на града и да започне битка с двадесеткратно превъзходящия го противник. По същество битката за Солун е първата битка в градски условия през XX век. В нея българите оказват упорита съпротива и за да бъдат сломени гърците са принудени да използват не само полска, но и морска артилерия от своите военни кораби в солунското пристанище. Много българи, заели позиция за отбрана, се защитават до последния човек, а тези, които отбраняват клон на БНБ, когато привършват мунициите си нападат обградили ги гърци с атака “на нож”. Въпреки героизма на войниците си обаче майор Лазаров бързо разбира, че без помощ отвън няма да удържи позициите

от три страни морски залив в старата Гърция. На него са стоварени почти 10 000 човека, макар че отпразнените за там българи са били поне два пъти повече. Никога няма да се разбере колко точно наши сънародници са измрели или издадени на острова, защото статистика за това гръцките власти така и не съставят. Една част от хората са изхвърлени във водата около острова, когато пристигат, и тези които не са могли да плуват се издавят под веселите викове на гръцките моряци. “Хайде момчета, да видим колко знаят да плуват българи-те. Искане море – нека го опитат”. Това са думите на един от участващите в трагедията гръцки капитан, цитиран от Владимир Сис, който след години посещава злокобното място и единствен пише книга за случилото се там. Последвалите събития са трудни за описване, но не се различават съществено от

но той вече е увреден от морската вода. Развалената храна и лошата вода причиняват бързи епидемии от стомашни болести, а накрая се появява и холера. Това дава основание на гърците да не допуснат до острова международна анкетна комисия, която само го наблюдава отдалеч. Наложена карантина става причина за бързата смърт на хиляди хора, които вече няма къде да бъдат погребани – просто островът не може да побере толкова труповете. Когато оцелелите мъченици започват да изхвърлят телата на загиналите си другари в морето, те буквално задръстват залива, което принуждава гърците най-накрая да започнат поетапно да освобождават пленниците си. От около 10 000 затворени на острова оцеляват едва около 3 000. Останалите умират там. Никой не знае и колко точно умират, издадени в морето. Когато през 1914 г. българ-

ската държава приютява оцелелите, те искат разследване на гръцките деяния, но България не е в позиция да наложи това над своите победители. Гърция, от своя страна, налага забрана за посещение на острова от чужденци, а карантината му е продължена формално до 1915 г. Междувременно избухва Първата световна война, а след края на мащабния конфликт нова национална катастрофа поглъща вниманието, енергията, а и сълзите на българите. Постепенно Трикери е забравен, а заедно с него и един от най-мъчителните и трагични епизоди от Балканските войни.

След края на войните от 1912, 1913 и 1915-1918 г. България е разпъната на кръст. Тя загуби много – земи, народ, пари, но не загуби достойнството си. Победени, без да бъдем бити, както пише в спомените си ген. Стефан Тошев, ние запазихме спомена за великите победи и идеала за обединение на Отечеството. От нас, съвременните потомци на онези герои, не се иска нищо друго, освен да помним и да не забравяме. Да не забравяме както победите, така и Солун и Трикери. Защото там през 1913 г. беше нашата Голгота, и нашите предци извървяха пътя си дотам с гордо изправени глави и чела.

* Специалист по балканска история

КОСТАДИН КОСТАДИНОВ* ДВА НЕПОЗНАТИ ЕПИЗОДА ОТ БАЛКАНСКИТЕ ВОЙНИ

Превземането на Люлебургас – 20 октомври 1912 г.

риография като “ден на престъпно безумие”, част от българските армии започват настъпление срещу сръбската армия, което бързо прераства в нова балканска война. На гърците най-накрая им се удава възможността да унищожат българската доминация в Солун, макар че за това им се налага да дадат стотици жертви. От 26 октомври 1912 г. българското командване постепенно изтегля почти всичките си части от града, като оставя в него само 3-та дружина на 14-ти македонски пехотен полк в състав от около 500 човека. Сигурно в своето преимущество, българското командване допуска постепенно гърците да увеличат силите си в града до една дивизия, т. е. 10 000 войника. На всичкото отгоре когато войната започва, българската дружина не е съсредоточена на едно място и дори не научава за началото на военните действия. Гърците предвидливо пресичат българския телеграф и така успяват да избият десетки нищо неподозиращи български войници без никаква съпротива, докато те

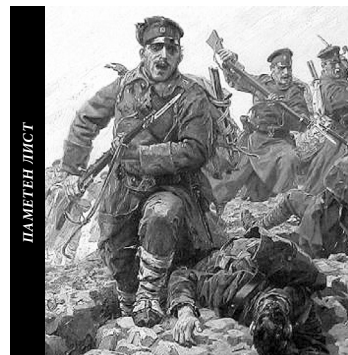
си. Към обяд на 18 юни му е докладвано, че почти всички български части са или избити, или останали без куршуми. В тази ситуация той издава заповед за капитулация. Равносметката е впечатляваща – 98 убити и 178 ранени български войници и 256 убити и 469 ранени гръцки войници. Оцелелите са подложени на нечовешки зверства от страна на победителите-гърци, които още на същия ден започват и серия от антиеврейски погроми, за да отмъстят на местните сефаради за тяхната лоялност към българската държава.

Станали гръцки пленници, преживелите ужаса на неравната солунска битка българите тепърва ще бъдат подложени на още по-неистови мъчения. За тях, както и за всички пленени българи във войната – военни и цивилни, гръцкото правителство е подготвило концлагер. Това е първият концлагер в Европа, разположен на малкият о-в Трикери във Волоския залив. Островът е идеален за тази цел – малък, безлюден, безводен, обезлесен и намиращ се в затворен

практиката в печално известните лагери на смъртта от Втората световна война. На острова вода няма, за целта пленниците са принудени да си дълбаят кладенци, от които обаче извира горчива и лоша за пиене вода.¹ Храна им се носи веднъж седмично, основно хляб, който обаче нарочно е хвърлян от корабите в морето, вместо да бъде свален на сушата. По-добри плувци от войниците влизат в морето и изваждат хляба на брега,

победи и идеала за обединение на Отечеството. От нас, съвременните потомци на онези герои, не се иска нищо друго, освен да помним и да не забравяме. Да не забравяме както победите, така и Солун и Трикери. Защото там през 1913 г. беше нашата Голгота, и нашите предци извървяха пътя си дотам с гордо изправени глави и чела.

* Специалист по балканска история

ПАМЕТЕН ЛИСТ

100 ГОДИНИ ОТ ПЪРВАТА БАЛКАНСКА ВОЙНА (1912-1913)

СЪВМЕСТНО ИЗДАНИЕ НА ВЕСТНИК
“КИЛ” И МУЗЕЙ ЗА ИСТОРИЯ НА ВАРНА
ПРИ РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ
МУЗЕЙ – ВАРНА

Съставител и редактор Ангел Дюлгеров, с любезното
съдействие на академик Георги Марков, Костадин Костадинов,
Кристина Спасова, Анна Кисимова.

Острият къс скала, наречен кой знае от кого “Чепкалото”, стърчеше самотно в равнината, а зад него червено-мораво догаряше слънцето. Дядо Цвятко погледна към долния вратник. По това време трябваше да се приберат козите. До миналата година в селото имаше козар, който ги пасеше. С последния сняг в края на зимата кучешка глутница го разкъса и вече никой не се нае да върши тази работа. Сега стадото си ходеше само, предвождано от пръча Мигльо. Сутрин излизаха по едно и също време, през деня пасяха Бог знае къде, а привечер огласяха селото с провлаченото си – Мееее! – и връщаха усещането за живота, който си бе вече отишъл от тук. Като есенни листа няколко мъже и жени на преклонна възраст все още се поклащаха из прашните, и пусти улици на селото. Откъм края на улицата се чуха хлопките на стадото. Двете бели кози на стареца влязоха в двора и заприпкаха към него. Той им даде по шепа царевица и тръгна да затвори портата. След отминаващото вече стадо бавно втръвеше някаква жена. Дядо Цвятко се загледа в нея с надежда да я познае, а тя като наближи се спря и запита:

- Да има в селото ви свободна къща?

Той се побара по жълтия от цигарите мустак и отвърна с въпрос:

- Защо ти е?

- Дом търся! Няма къде да живея.

- Ха! Че как тъй?! – закашля се от възмущение той – В чужда къща да влезеш непоканена? Пък и да е свободна къщата, нали си има стопанин нейде?

- Ех, стопанин! – махна с ръка жената – Щом е зарязал къщата на произвола, какъв стопанин ще е той?

- Такъв, законен!

- Какъв закон, бе старче? – засмя се жената и свали кърпата от главата си. Косата ѝ бе вързана на дебела плитка и скрита под яката на палтото. Лицето и бе загоряло и на него светеха две ярки като зелени сливи очи. Беше по-млада, отколкото изглеждаше. – Те баш министрите и депутатите най-много нарушават закона, ти си тръгнал на село да го дириш!

- Тъй то! – плюна на земята старецът – Навъдиха се хайдучи, зер! Като няма сговор и управия в една държава, тъй става!

- Кажи сега! – кротко помоли жената – Коя къща е свободна в селото?

- Не знам, булка! Таквон не ме питай! – обърна гръб той и тръгна да се прибира. Жената въздъхна, понечи да продължи по улицата, но се спря и извика:

- Що не ме вземеш при тебе? Ще ти готвя, ще ти пера вместо наем! А? Старецът спря сред двора. Бавно се обърна и бръкна в елека за цигарите. Запаля и с присвити очи отвърна:

- Сам си готвя и пера вече два-найсет години! Не ме придумвай на тая възраст да ставам за резил!

Жената стисна решително устни и бавно приближи. Съвсем тихо каза:

- И аз съм сама на този свят! Къщата, сина си – всичко загубих! Да не мислиш, че много ми се живее! Дори пенсия нямам, щото нямам години още! Ха, вземи ме де!

- Чакай! – подръпна смутено мустак старецът – А какво ще кажат хората?

- Хората?! ... – лоша усмивка изкриви лицето на жената – Хората

КРАСИМИР БАЧКОВ

ЗАХВЪРЛЕНИ ДУШИ

гледат само сеир! Когато ти трябват, никакви ги няма! Да те убият през деня, никой няма с пръст да ти помогне! Мърша сме вече ... ние, хората! Това е истината!

Дядо Цвятко с трепереща ръка драсна клечка кибрит и запали загасналата си цигара. Примижа с едно-то око и запита:

- А ако ти посегна? Млада жена си и като нищо ще ме вкараш в грях! Аз може да съм стар, но всичко ми е в ред.

Жената с едно движение изкара и разпусна плитката си. Косата ѝ се разля буйно по раменете. Бавно свали дебелото си зимно палто и го пусна до краката си. Беше средна на ръст, с гърди по-внушителни отколкото можеше да се предположи, благодарение на мохерната фланела, плътно прилепнала по тялото ѝ. Кръстът ѝ бе тънък, а ханшът широк и заоблен като гъдулка. Жената съвсем съзнателно се изпъчи. Постоя малко с присмехулни искри в очите, после се наведе и вдигна дрехата. Очите ѝ го гледаха обещаващо и старецът не издържа:

- Пущина си ти, а не жена! Беля ще си докарам с тебе!

- Няма! – кротко отвърна тя – Ще се родиш с мен, човече! Взemi ме! А колкото до това ... да ми посегнеш ... не мисли! От три години никой не ми е посягал. Само като си помисля за това и ми примаява... Краката ще ти мия, ако ми посегнеш!

Старецът се изкашля без нужда, въздъхна и я изгледа изпод уисналите си вежди:

- Как ти е името?

Смутлата кожа по лицето на жената потъмня, а очите и станаха още по-зелени. Тъмните устни едва се отвори:

- Анифе!

- Ха! – спонтанно реагира старецът – Да не си циганка?

Жената стисна зъби, долната и челюст рязко се очерта, докато глухо запита:

- Защо? Това променя ли нещо?

- Не, не! – вдигна ръце, сякаш се оправдаваше старецът – Много чисто говориш български, та те помислих от нашите!

- Нашите, ... вашите! – поклати глава тя – Колко сме глупави ние хората, човече! Делим се, а защо ... не знаем. ... Не съм циганка! Туркия съм. Живях с българин, родих му син и нашите ме прокудиха. Заедно я карахме петнайсе години, но един ден моя човек катастрофира(,) като се връщал от работа. Останах сама с детето. Ходех по цял дан на работа, а то – на улицата. Подлъгна го един ден дилърите. Подлъгна да взема и да продава наркотици. Забърка се толкова, че трябваше да продадем апартамента, за да излезе от кашата. Уж се бе оправил, но взел отново от оная отрова и си отиде от свръх доза. Беше преди три години. От тогава обикалям. Спала съм къде ли не, яла съм каквото намеря, бъркала съм в кофите за смет и съм събирала отпадъци от пазара. Станах като улично куче в града. Не издържах и реших да опитам на село. Вече два месеца обикалям селата. До сега не съм намерила къде да се свия. Това е.

Дядо Цвятко потърка с длан брадата си, обърна се и тръгна към къщи. Жената остана на място.

Като стигна до вратата, старецът погледна към нея и кимна. Тя не чака, веднага го последва и двамата хлътнаха в къщата.

Вече седмица в селото не спираха да говорят за новата съжителка на дядо Цвятко. Одумваха я за всичко, коряха я, макар да не бяха я още виждали. Мислеха, че е завъртяла главата на изкуфелия старец, за да го умори и наследи после имота му. Ядосваха се, че не е българка. Но най-много ги дразнеше фактът, че не се бе показала пред тях, за да я видят. И когато в неделя преди обяд откъм брезовото мостче на малката пресъхнала рекичка към мегдана се приближиха фигурите на мъж и жена, всички млъкнаха. Смутени бяха най-вече, защото от доста години в селото не бяха виждали мъж и жена заедно. Дядо Цвятко и Анифето бяха облечени в чисти дрехи, като за празник, лицата им бяха сериозни и някак променени. Те спряха пред десетината насядали възрастни хора. Анифето тихо, но ясно поздрави:

- Добър ден!

Никой не отвърна на поздравая. Срещу нея гледаха очи, изгълнени с вражда и безразличие. Дядо Цвятко се покашля смутен и понечи да се върне, но жената го хвана

за ръката:

- Стой! Къде тръгна? Това са твоите хора. Аз не се боя от тях, но изглежда те се страхуват от мен. ... Или ги е страх от себе си! А?

Насядали върху проснатото на улицата, почерняло от времето липово стъбло, старците се разшаваха. На малка пейка встрани от тях две бабички нещо зашущаха, мятайки възмутени погледи към Анифето. Никой обаче не заговори открито. Анифето се усмихна леко и започна:

- Стойте тук, захвърлени на края на света, никому ненужни и мразите! Мразите себе си, защото не сте успели да възпитате децата си да ви уважават. Мразите децата и близките си, защото са ви забравили и нямат нужда от вас. Мразите се един – друг, защото си знаете кривите ризи и нищо не можете да промените вече. Мразите мен, защото съм туркия, защото не знаете нищо лошо за мен и защото имам кураж да ви кажа истината в очите. Мразите Цвятко, защото единствен от всички се осмели да промени нещо в живота си. Най-много го мразите обаче, защото направи нещо добро, нещо, което вие отдавна сте забравили! Къде са ви душите, бе хора? Та вие отдавна

ХУДОЖНИКЪТ НА БРОЯ ПОПЪТНИ ЗНАЦИ

Юбилейната художествена изложба по повод 70-годишнината на скулптора Иван К. Иванов, приел артистичния псевдоним Ивани, озглавена “Попътни знаци”, е среща с трайните пластически знаци на духовното себеизразяване в плодотворния път на творческото му развитие. През десетилетията начален импулс в неговото творчество неизменно са реалното, действителното, природата, сред която той избра да живее, да я опознава, изучава. Опазил и до днес по детски чисто, спонтанно любопитство към живота, който струи в неизброимото си богатство от материи, структури, формообразувания, проявени състояния, той я съзерцава и лови мигновения хубост, за да ги съхрани, претворени в алтернативната, непреходна реалност на своя художествен свят. От виталното многообразие на природата Ивани взима пример за своята жанрово-тематична и стилово-пластична многопосочност в търсенето на адекватен пластически изказ, при това без да се самоограничава с техническите изразни възможности на един изобразителен вид. Винаги е следвал вътрешния си подтик – кога, по какъв начин да изразява себе си и визията, духа на времето, в което живеем. Започва с графиката (тя е специалността на художественото му образование), скоро успоредява и трайно се ориентира в скулптурата, която усеща като призвание, работи активно в областта на декоративната монументалистика; когато търси обаче бързо споделяне, приема бялото предизвикателство на листа, за да “вплита” в рисунък следите на все по-бързо отлитащото време. Рисува също керамично тондо и с яркочетно полихромие на глазурите спомня носии и черги, напевите от своето волно и незабравимо детство

в кюстендилския край... Голяма част от творчеството на Ивани е собственост на държавните ни художествени галерии, както и на частни колекции у нас и в чужбина. Юбилейната експозиция включва творби, които авторът е запазил през изминалото време като своя собственост, както

Скулптор Иван К. Иванов - Близост, стомана

и новосъздадените дървопластики, месингови фигури. Те са показателни за постигната завидна вещина в овладяване езика на експресията и свободно ползване на широка гама от силни емоционални внушения. Натрупал респектираш творчески актив и резултати, в своето седмо десетилетие Ивани продължава ентусиазирано да търси, да работи. Негово верую, което неотклонно следва, е в творческото съзидание да намира истинско удовлетворение и с работата си да оставя траен знак, духовна диря след себе си. В неговото изкуство Човекът е едно с Природата, изразява, внушава нейни сили

сте умрели, ама не сте го разбрали още. Като некролози висите на тоя мегдан, поглеждайте се и сами не вярвате, че слънцето още изгрыва и зализва! Защо изобщо живеете?

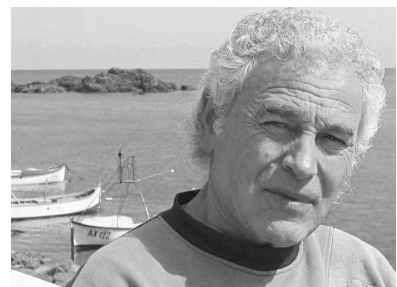
Онемели от думите ѝ старците стояха безмълвни и потресени. Никой никога досега така ясно не бе казвал какво мисли за тях в това село. Анифето хвана дядо Цвятко за ръката и го поведе обратно. Извърна се и поклати тъжно глава:

- И аз като вас нямам какво да губя вече! Не съм по-добре, успокойте се! Само дето вече съм го разбрала. И още нещо знам ... за разликата от вас. Може да нямаш бъдеще, но трябва да имаш настояще! Иначе не се живее. Никой не може да те захвърли, ако не се захвърлиш сам!

Тя изведнъж дяволито се усмихна и вместо довиждане каза:

- Много ми се е приляло ошаф! От малка обичам изсушени сливи, ябълки и круши. Ако някой има и не го е страх или срам да ми послужи, да заповяда при нас с Цвятко! Никой няма да ухапва!

Надвечер в скромната къща на стареца се бяха събрали жителите на цялото село. В гостната стая, върху изтърганата от употреба маса, застлана с проста мушам на цветя, бяха натрупани чинии и паници, пълни с ошаф. Всички се гледаха недоверчиво, поглеждаха и към сновящата край тях Анифе, а очите им светеха. Сякаш самият живот бе дошъл сред тях.

и многобройни състояния. Самият той черпи, пропива от природата житейска, творческа мъдрост и жизненост за попътните знаци – послания на своето изкуство. Изкуство, което е трайно присъствие в съвременната ни художествена култура, неизменна част от нея.

Иван Роден на 16 март 1942 г. в София. През 1969 г. завършва висше художествено образование във Великотърновския университет “Св. Кирил и Методий”. Активно участва в големите художествени изложби у нас, в представителни и колективни изложби в чужбина, в международни симпозиуми по скулптура. Негови творби притежават: Националната художествена галерия, Софийска градска художествена галерия, художествените галерии в Шумен, Добрич, Пловдив, Габрово, Плевен, Монтана, Хасково, Димитровград, Ямбол, Велико Търново, Смолян, Разград, частни колекции у нас и в чужбина. На ГХГ “Б. Георгиев” - Варна, домакин на юбилейната му изложба, Ивани направи дарение бронзова фигурална композиция “Пред път”, рани гравюри от цикъла “Девненски делници”, гравюрата на дърво “Пристанище Варна”.

Самостоятелна изложба - 1982 г. - София

Самостоятелна изложба - 1999 г. - Варна

Самостоятелна изложба - 2004 г. - Варна

Юбилейна изложба - 2012 г. - Варна

РУМЯНА ИВАНОВА

МЪЖЪТ НА 55

Нерегистриран в сайт за запознанства,
помъкнал сто помръкнали вини,
мъжът на петдесет и пет все още
странства
в съня на недолюбени жени.

Без име, лична карта – и без логин,
добро и зло претеглил на кантар,
мъжът на петдесет и пет е все тъй огън,
готов да се обърне на пожар.

На “ти” с царе, със папи, патриарси,
единствено със времето на “Ви”,
мъжът на петдесет и пет обича
“Барса”,
посреща и смъртта със “Се ла ви!”

Мъжът на петдесет и пет е
компарсита.
Все още пие четири по сто.
И ако нещо в нощите се пита,
защо живях – се пита той – защо.

Мъжът на петдесет и пет е ловна
пушка,
която няма как да засече.
Очи тъмнеят – и глава се люшка,
но си остава същото момче!

Онази неизбежна нощ все тъй далече
лети и каца на автопилот.
Здравей, живот! На петдесет и пет съм
вече –
един красив – и само мой живот!

ПОЕТИТЕ – ХАРТИЕНИТЕ ПТИЦИ

Не знам дали си Лора, или Мина.
На Мавъра не съм ни брат, ни син.
Ще бъдеш в бяло. С вейка от маслина.
И аз ще бъда с вейка от маслин.

Ще дойда – боднал на ревера роза.
В ръка ще стискам вестник на руло.
Накичен с бели стихове и проза,
ще съм ти ангел в бяло облекло.

Ще купя пликче шам фъстък и бира,
и – смъкнал розовите очила,
аз – вдъхновен, край теб ще
рецитирам –
ела, дете, не бой се – и ела!

Във парка ще си станем страшно
близки –
дечица над неделен кадаиф.
Ако почерпиш и едно уиски,
край теб ще бъда истински щастлив.

А сетне... неизбежен, идва краят –
аз ще се метна в първото такси.
А тебе перфораторът в трамвая
с конфети цяла ще те украси.

И през света – до ужас чист и розов,
ще шепна – даже пред самата смърт:
живях щастлив – от стихове и проза
край мен животът стана по-добър.

И някак смешен – в твоите зеници
ще бъда ангел, дух и призрак лек.
Поетите – хартиените птици
летят над безсловесния човек!

“ЗДРАВЕЙ, ЖИВОТ, И ТИ – ПРОКЛЕТА КАРМА!”

Нови лирични изповеди
на поета Валери Станков

Вече над три десетилетия Валери Станков не се умори да повтаря – за да разберем кои сме, трябва да препрочетем миналите си заблуди и да изстържем до белота почернелите си криле. Само тогава ще си обясним днешното изличаване на присъствието, на авторитета, на преобърнатите значения, разколебавания се Смишъл, криволичещия и неясен ход на Историята, условността на Мита, измамните лица на Любовта... Многобройните национални награди през годините, последните от които са на имената на Николай Искърров, Богомил Нонев, баща и син Славейкови,

Иван Пейчев, са ярко доказателство за съдбовния му интерес към най-българското безвремие – тоталитарсоциализма, за поскомунистическите издевателства над духа, за маргинализацията на човека. Изключителното в случая е, че нито за миг линията на неговия творчески път не измени на своята траектория – истината.

С благословията на Валери Станков на читателите на в. КИЛ предлагаме творби от дадената за печат в ИК “Жанет 45” стихосбирка на поета “Дневникът на един безделник”.

А. Д.

Скулптор
Иван К.
Иванов -
Космосавър,
бронз

ПЕСЕН В ГЪРЛОТО НА ВУЛКАНА

Докато всички други са си в ред
и си летят с вълшебните килими,
мен Господ Бог направи ме поет –
да си хвърча из тъпите си рими.

То туй добре – си казах, ще хвърча
по теля, все по теля, все по теля,
макар че хляб не турих на бохча
пред своята жена и дребна челяд.

В сиротните си нощи виех – вълк,
от болките, по-тежки от олово.
И – ако все пак имам малък дълг,
е само пред неписаното Слово.

Аз бях, и – предан негов съм войник.
Не изкопчия в стар, обран некропол.
Коего не написах – беше вик.
Коего ви изпях, то беше вопъл.

Е, не натрупах слава, власт, пари.
Но затова пък дишах – чист и светъл –
един добър човечец, призори
във стих изригнал Попокатепетъл!

ДНЕВНИКЪТ НА ЕДИН БЕЗДЕЛНИК

Днес поработих малко, но добре –
събудих се и слязох до морето,
лових кило сафрид на чепаре,
макар да не кълвеше общо взето.

Опекох ти сафрид на тенеке,
пих две-три бири и се чудом чудих
в Япония туй гадното саке
как ли го пият? Сигурно са луди?

А сетне полежах на моя плаж –

гол като пушка в родната казарма.
За пенсийка натрупах вече стаж,
докато все тъй чакам те във Варна.

Извадих миди, шитнах ги за лев,
защото друго искаше пазарът –
да слуша как от старичкия VEF
го лъже с кеф без срам пожарникарят.

А миг – преди да стана шепа прах,
прощални чайки кръг над мен
извиха...

И аз – от пясък, сол и воден прах –
ти съчиних ей тия два-три стиха.

ПОЧЕТНИЯТ ГРАЖДАНИН НА ВАРНА

Не знам да вярвам, или да не вярвам? –
но днес съм изключително смутен.
Из между всички граждани на Варна
за почетен! – избрах точно мен.

Закичиха ме с лентата на кмета –
и лично кметът с реч ме поздрави.
Цял град го чу: – От днеска на Поета
овеки по вода да му върви!

Не ща вода! – развявам из Всемира
два лакътя разчорлена брада.
Да бе почерпил кметът тарга бира! –
най-после да ми тръгне по вода.

Безброй авери, близки и колеги
ме гледаха в очите – като Бог.
И триста безотказни привилегии
изсипаха ми се като от рог!

Безплатна баня. Кино и театър.
Кеф ти басейн. И градски автобус.

И вредом взеха да ми правят вятър –
да ме цитират цял ден наизуст.
А аз – какво? Прибрах се пак – да пиша,
че друго, май, не мога въобще.
Без да се питам в святата си ниша
дали изобщо някой ме чете.

Започне ли поетът да се врежда
със благинки, да тъне в златна кал,
за него няма никаква надежда –
и го пиши завинаги умрял!

Здравей, живот, и ти – проклета карма!
До днес за всичко с теб се разплатих.
Аз – почетният гражданин на Варна,
ви подарявам този светъл стих!

МИГ ОТ НЕБЕСНАТА ЛЮБОВ

Тъй както мравката от хляба
трохата мъкне като роб,
и тихо древната ми баба
за зимата вари сироп,

тъй както тати със сатъра
сече на припека дърва,
и както мама под чадъра
снишава от дъжда глава,

тъй както тихичко се свлича
от хълма камък за темел
и подир оргията птича
небето кротва безпредел,

тъй както всинца Бога молим
да грейне слънчице добро,
и приказки с безсънен молив
редя ти като Шарл Перо,

тъй както капката безсилна
във глината дълбае ров,
тъй тих и влюбен – ще те милна
в миг от небесната любов.

МЕЧТАНИЕ ПО ЦИГАНСКОТО ЛЯТО

Ако ми дойдеш с циганското лято,
ще ти ушия шалче от листа.
И със камъш от жабешкото блато
за двама ни колибка ще сплета.

А тежката вода под нас ще мляска –
почти като вулкана Кракатау.
Ще бъдеш ти с тръстикова препаска –
като те видя, и ще викам: – Уау!

От шепа трънкосливки и костилки
герданче ще ти вържа със лико –
за гъби ако тръгнеш, и за билки,
да ми се кефи Третото око.
Ще гледам как в пробягващия припек
се ветролеят твоите коси.
Не литнахме с ятата към Египет,
а зимата на хвърлей вик виси.

Когато се надвеси някой облак
и прати гръмотевици и дъжд,
на нас ще ни е хубаво и топло
в колибката от блатния камъш.

Какво ти пука? Няма студ, когато
в една прегръдка огънче гори.
Нас просто Бог във циганското лято
завинаги от зимата ни скри.

ИВАН ОБРЕТЕНОВ ЗАВЛАДЯ СОФИЯ С “ВИДЕНИЯТА НА ЕДИН МИНУВАЧ”

Галерия *Impression Art* показва нови живописни работи на варненеца

От стр. 1
е, че може да бъде сам и да твори висока класа. Но важното е какво е обкръжението на твореца, това има значение за начина на изразяване. Затова особено за хората на четката няма провинция. Това, провинцията, е неестествено наложено понятие.

Има значение величината на изкуството. И възприемането на тези стойности, на тези величини е въпрос на характер.

- *Държите ли на оценката за работите Ви?*

- Обратната връзка е важна. Има хора, артисти, художници, които твърдят противоположното. Но за всеки, който работи в сферата на изкуството, все пак има значение дали има и какъв е отзвукът за това, което е създал и представил.

Аз започнах късно да рисувам и да показвам работите си. Завърших философия, ожених се. И когато започнах да рисувам, рисувах първо личности. По-късно влязох в посоката, която и сега ме вълнува. Но в началото наистина не е било съществено за мен как ме оценяват. По-късно, след време вече получих истинската оценка.

- *“Виденията на един минувач” провокира като заглавие.*

- Заглавието на експозицията, която представих в София, може да се възприеме в два аспекта. Първо става въпрос за това, което е външното, разбираемостта, което е наглед елементарно. Ти се движиш сред хората, срещаш някого, харесваш го... Това са тези хора, които аз рисувам, представям визуално. Тази тема отразява нашата всекидневна среща с другите. А по-дълбокото тълкуване е възприемането на темата като образ на нашата отсечка, пътят, който е отреден в този живот на всеки. Това вече придава дълбочина на тълкуването. Картините ми са съчетание на мисловното с емоционалното.

- *Опростачването на живота ни през последните години завладява ли и живописното изкуство, галериите?*

- Разчитам на една висока естетска цветност. Разчитам на естетиката на внушението. Не искам да се съобразявам с различни виждания за живописиста. Важното за мен е, че тези хора, които ме вълнуват и на които вярвам, са докоснати от работите ми. Например експозицията, която беше в Художествения музей “Георги Валчев”, бе изгълнена с празничност. Това се почувства от начина, по който зрителите гледаха, спираха се пред работите, усещаха ги.

Опростачването наистина

го има. И то навсякъде. Бих казал, че мнозина с лакти и с малък багаж започнаха да се налагат. И това стана след премахването на журирането, както бе в миналото. Става въпрос за подготовката на експозиции, представяния, даваше се предварителна оценка от специалисти за подготвените работи. Сега много чудесни художници не могат да се приспособят към условията. Тези значими българи в известен смисъл пропадат, не са познати, стоят някъде в малки градчета, творят, но не показват и не са търсени.

- *Жалко е това, но факт. Има ли светлина в тунела?*

- Аз съм песимист. През последните години виждам как на-

Художник Иван Обретенев - Автопортрет

пред излизат по-елементарните, първичните неща. Като няма праг за художествеността, напред излиза посредствеността, галериите, залите се пълнят с нищожни прояви.

- *Тогава какво Ви стимулира да работите, да рисувате, нишете, експонирате?*

- Стимулът е това, което си самият ти, позицията ти, характерът. Ето, тези художници, за които споменах, остават в провинцията, не спират да работят, защото това е животът им. Съществена роля за промяна на действителността, на изкуството, художникът няма. Той не може да измени социалната обстановка. И затова стойностното изкуство е за тези, които имат сетива за него. Този, който има ниво, който може да общува, може да се докосне до истински произведение на изкуството, ще почувства, ще оцени високото майсторство. Изкуството е привилегия на духа на хората. А алчността погубва нещата.

- *Защо в София казаха, че сте самотник?*

- Самотник? Не, в никакъв случай не съм. Избрал съм общението с природата, но това не е самотност. Всъщност самотата е едно висше постижение на духа.

Интервю на
ТАТИНА МЛАДЕНОВА

ВЛАДИМИР СТОЯНОВ

ПЪТЯТ НА ЧОВЕКА МЕЖДУ МАТРИЦАТА И НЕПОДВЛАСТНАТА ЧУВСТВИТЕЛНА ДУША

Един от най-интересните и пълнокръвни образи в романа е героят Матвей Петрович Заречний. Макар напуснат от жена си, болен, изхвърлен на улицата и самотен, той е добър и винаги усмихнат. Не притежава нищо, като птичка божия живее на земята, но не се оплаква и непрекъснато търси да открие около себе си красивото. Той е своеобразна находчива художествена реализация на евангелската представа за блажените – блажени нисшите, чувствителните, честните, съпричастните, добрите, безсребрениците, милосърдните..., които са солта на земята. Този старец е опазил своята душа и това е неговият тих житейски подвиг. Поведенческият и екзистенциалният модел на персонажа е изцяло съзвучен с Евангелския текст: „Защо са ти всичките богатства на земята, когато изкривиш, изкористиш и похабиш душата си?“ (Матей 16:26; Марко 8:36). Така чрез същността на емблематичния си герой от социалното дъно, от унижените и оскърбените, повествователят ни посвещава във следващата, пета степен на развитие и вечен живот – **отказ от материалното за сметка на духовното**. Правдиви и категорични, съзвучни с казаното са думите на сър Хенри към Рони: „Безценността на живота, мое момче, се заключава не в материалните тела, неговата уникалност е душата“ (стр. 127).

Сър Хенри е алтернатива на архетипната представа за овластения на земята, който с цената на всичко пази властта си. Всеизвестна е поговорката: „Власт не се дава, а се взема!“ В случая обаче високопоставеният чичо има съзнанието за дълг към живота. Той трябва да предаде онова, което е научил, за да продължи битието и след него. Но силата, която го тласка да осъществи тази цел и предизвиква често съзидателна или радост в очите му, е **любовта** към племенника Рони. Той е готов да му отдаде безрезервно от своята житейска енергия, за да го спаси и излекува. Пак воден от любов към ближния, Матвей Заречний се моли на Бог, дочувайки вика на родилката Олга. И малкият Александър се ражда жив и здрав, окрилен от любовта на непознатия старец. В името на любовта братята Аригон и Анигма се стремят към съвършенство, за да могат да помогнат на изгубеното си семейство, да го спасят от силите на злото и да го върнат в планетната система Аингм – най-висшата позитивна цивилизация. Не случайно единствено гласът и образът на майката Маима може да преодолее всички пространства и времето и да се върне при децата си, за да ги предупреди за дебнещите ги опасности. В случая Плесецкий се опира на архетипната представа за създателката на живота, която като орлица бди над рожбите си. Проследявайки всички нива на повествованието, авторът ни убеждава, че без любов не може да има нито живот, нито високи помисли, нито саможертва.

Защо тогава любовта бяга от човешките сърца? Защо индигро и неговите мисионери идеолози успяват да унищожат тази божествена сила, подменяйки я с омраза и злоба? Без да измисля и търси готови формули, позовавайки се на анализа на историята, авторът извежда другата – седма степен на посвещение във вечен живот – **вярата**. Благодарение на нея любовта може да се съхрани: „Въ-

просите на вярата и любовта се явяват основополагащи в еволюционното развитие на всеки разумен живот във вселената. Останалите „успехи“ могат да се пренебрегнат като безконечно малки...“ (стр. 82). Страшното според повествователя е безверието, което до голяма степен се дължи на заменянето на вярата в Бога с вяра в себе си. Този демоничен акт на горделивост, преосмислян от Православието като смъртен грях, също е представен в романа като следствие на развитието на технокрацията. Науката, космическите свръхтехнологии за усвояване на нови планети, създаването на изкуствен интелект са плодове на технократската цивилизация. Те водят към смъртта, към подмяната на духовното с материалното: „Този индустриален порив на земята е временно явление за Вселената, всичко на всичко само малко неизбежно избухване, миг. А постигането на божествената същност на човешката душа е пътят, по който хората ще вървят вечно – това е и пътеката към безсмъртието“ (стр. 62). Бог е нравственият коректив на този живот, затова и човекът при сътворението е представен като образ и подобие Божие. Технократическото грубоматериално мислене завърта представата и Бог (Естеството), детрониран от своето дете, подигравателно е превърнат чрез революцията в образ и подобие на човека. Премахват се нравствените табути, които поддържат устоите на човешкия свят. Горделивият технократ реже клона, на който стои, и битието се стромоляса в един безначален и безкраен кошмар, космосът се превръща в хаос. Истинските духовни стойности са подменени с мъртви щампи. Щампата или матрицата са символ именно на това неспирно самообезличаване и самоунищожение, отразяващо степените на „зомбиране на съвременното общество“. Отказът от реда за сметка на безредието е отказ от живот за сметка на смъртта, глобално обезличаване, вместо уникална самоидентификация, промиване и стерилитетно стандартизиране на мозъците. Като заклинание звучат думите на посвещаващия чичо сър Хенри към неговия племенник: „Вселената без Всевишния е все едно човек без душа. Щом няма душа, не може да има и живот“ (стр. 95). Няма го Бог, няма ги нравствено-етичните правила на живот, няма я интуицията, разумът отдавна също се е изродил единствено до своята прагматична проекция. Загубата на вярата е истинската голяма трагедия на човешката цивилизация, нейната ахилесова пета.

Но как могат да се съхранят вярата, любовта, еволюционният път на развитие, духовното...? Ключът отново според Плесецкий е в човека. Спасението е в съхранението на **човешкото сърце**. То единствено може да спре повсеместното изстиване, деспотичната апатия и егоизъм. Като негова алтернатива е посочена една от най-актуалните теми на нашето съвременно общество – децата индигро. Авторът красноречиво ни води към убеждението, че безчувствието е другият аспект на кръстоносния поход на технокрацията. Нека си припомним един от световните разказвачи, бащата на думата „робот“ Карел Чапек и неговата творба „**R.U.R.** (Росумови универсални роботи)“. Чешкият писател достига до същите внушения – децата детронират съз-

дателя си – роботите вземат властта, избиват хората, остават само един професор, който трябва да измисли как да продължи живота на машините. Вълнуващ е финалът – професорът забелязва любовта, която припламва между мъжки и женски робот и извиква: „Еврика!“ Пробудило се е сърцето и в него – любовта, а това значи, че животът е победител.

Но как би могъл човек да опази себе си в безцветния и мрачен делник? „Всичко е много просто и зависи от това, какво се опитваш да видиш в това кипящо котле на живота. Да осъждаш, винаги е по-леко...“ (стр. 163). Плесецкий поставя акцент на следващата, девета степен на инициация във вечен живот – **позитивистичната нагласа**. Той напомня, че не може да искаме светът да е еднозначен, да е такъв, че да ни харесва. Той е различен, богат, неочакван, противоречив – средиче на крайности. Затова трябва да имаме очи за хубавото и душа за него, да го търсим и да го откриваме най-напред в себе си, а после около нас. От това зависи и **хармонията в битието**. Тя помирява полярностите, но в същото време нейното постигане е плод на нескончаем личностен труд: „спомни си Екзюпери. Какво казва Малкият принц?“ Стани, измий се и приведи в порядък своята планета... Важното е чрез малкото да постигнеш голямото“ (стр. 165). За автора на романа „Аингм“ най-голямата мъдрост е „да прощаваш на хората и да приемеш всички“ (стр. 160). А нали точно тези степени на духовно посвещение са основните етапи на инициация и в Православието – **смирение, прошка, покаяние**.

Дали този свят е съизмерим само с нашите „бъдещи апартаменти в ада“, или, както ни показва повествователят, човешката същност непрестанно се мята между доброто и злото в търсене на равновесие още от библейските времена, когато змията затваря вратата на рая за първите хора, а техните деца заставя да вървят по пътя на падналите ангели? Читателят сам има правото да отговори на този въпрос. Покаянието, чрез което се постига всеопрощение, е златният ключ на човешкото съществуване и развитие. Дмитрий Плесецкий въгражда този ключ в повествованието си, насочвайки ни към общочовешките и православни ценности и към разбирането, че покаянието е оня изгубен Граал, без който не можем да постигнем екзистенциално равновесие, а човешката цивилизация не може да има бъдеще.

Проследените 13 степени на духовно посвещение във вечния живот и свързаните с тях аналогични метаморфози на човешкия дух, мятане се между матрицата и чувствителната душа, според автора на романа са фазите на фаталния полет на човека към неговото истинско призвание. И това призвание е светлината и свободата, затова и 13-ата степен на adeptите в цивилизацията Аингм е **майстор на светлината**.

Трудно и болезнено е да се връщаш към миналото, да ровиш в тъмните кътчета на душата си, да страдеш. Но в същото време е достойно да съхраниш уважението и вярата си в човека и в неговите възможности, и да възвестиш без нравоучение, че животът продължава, че още нищо не е загубено. Dum spiro, spero! (Докато дишам, надявам се!)

ОБЩИНА ВАРНА
ДИРЕКЦИЯ „КУЛТУРА И ДУХОВНО РАЗВИТИЕ“

РОЖДЕСТВЕНСКИ САЛОН НА ИЗКУСТВАТА 2012 „И СЛОВОТО СТАНА ПЛЪТ...“

Организиран под патронажа на кмета на Варна
г-н Кирил Йорданов и с благословията на Варненския
и Великопреславски митрополит д-р Кирил

10 декември, 18 ч.

Градската художествена галерия
Откриване на Рождественския
салон: концерт на госпѣл фор-
мация с ръководител Страцимир
Павлов

11 декември, 18 ч.

Концертното студио на Радио
Варна
Представяне на книгата „По-
вестница за един български вой-
вода“ от Веселина Цанкова

13 декември, 18 ч.

Сдружение на варненските писа-
тели

Представяне на новата книга
„Емануил Мутафов – един от по-
следните варненски възрожден-
ци“ от Руска Даскалова

14 декември, 18 ч.

Концертното студио на Радио
Варна
Среща на пловдивски и варнен-
ски арменски творци на словото
Организатор: Сдружение Литера-
турно Общество – Варна

16 декември, 10:30 ч.

Клуб „Щурче“
„Петимата старци“ – възстанов-
ка на театър „Щурче“ в памет на
братя Райкови

16 декември, 16 ч.

Концертното студио на Радио
Варна
Премиера на новия диск с детски
песни от Доно Цветков по тексто-
ве на Райна Пенева

17 декември, 18 ч.

Сдружение на варненските писа-
тели
Панчо Недев на 75

18 декември, 18 ч.

Градската художествена галерия
Авторски спектакъл „Шамандура
за лично ползване“ от Георги Вел-
човски

19 декември, 18 ч.

Артсалонът на Радио Варна
Станислав Пенев на 60 (предста-
вяне на новата му юбилейна сти-
хосбирка)

20 декември, 18 ч.

Градската художествена галерия
Представяне на новата стихо-
сбирка на Даниела Викторова с
участието на мъжкия състав от

актьорската трупа на ДТ „Стоян
Бъчваров“

22 декември, 10:30 ч.

Зала 2 на ФКЦ
Закриване на Рождественския са-
лон на изкуствата: Коледен кон-
церт на Хайгашод Агасян

Книгите и постановките в Рож-
дественския салон са финансира-
ни по Програмата „Варна – тери-
тория на творчеството“ за 2012 г.

За всички прояви входът е беспла-
тен.

КРАСИМИР МАШЕВ

САТИРИЧНИ СТРОФИ ОТ ХХІ ВЕК

„Кучето на Б. Борисов
световен шампион.“
Пресата

Кучето на премиера
възрадва целия народ,
който не от днес и вчера
води кучешки живот.

И заслужава тази слава –
да е световен шампион.
И кучешка радост заслужава.
Полага му се по закон.
И Путин има наше куче.
То е с ранг на дипломат.
И без да е добре обучено,
там е другар, приятел, брат.

Зер, чистокръвна е порода
каракачанската овчарка.
И правителството на народа
затуй сега е куча марка.

ОБРАТНА ПЕРСПЕКТИВА

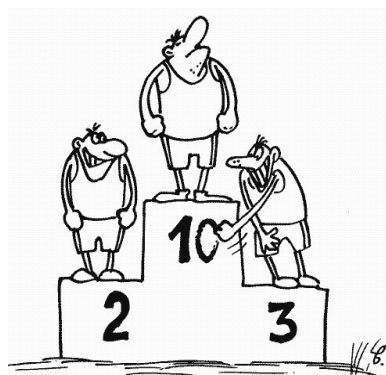
У нас слонът е муха,
некадърниците са отлични
и низостта е на върха,
а комиците – трагични.

ЗЕЛЕНА СВЕТЛИНА

За всичко родно, наше, мило,
навсякъде в страната,
те биват в мрака нам светило.
И даже мрак във светлината.

Затова и на властта под плаща
всяко бърза да навакса:
допълнително днес се заплаща,
че и зелена енергийна такса.

Правителствата с крачка смела
ни водят към по-светъл рай –
да има и цвят светлината в
тунела,
който прокопават до безкрай.

ТУРХАН РАСИЕВ

ЕПИГРАМИ

ЛИДЕР ПРЕД ТРИБУНАТА

Той много вещо
и много ясно –
не казва
нещо свястно.

ДЕПУТАТ

Крачи наперен и дързък.
Щедър е на превземки.
В главата му, вместо мозък
има тиквени семки.

ИЗХОД ОТ КРИЗАТА

Като удавник за сламка
хвана се тези дни властта
и сложи в златна рамка
картината на бедността!

КЪМ НАРОДНИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛИ

Вие, господа и другари,
не сте народни, изглежда.
А сте безсърдечни гробари
на всяка народна надежда!

НИЩО НОВО

Небето е сиво като олово.
Още по-сиви са ни дните!
Под Слънцето - нищо ново:
нови са само цените!

АПОСТРОФ

(по Христо БОТЕВ)
„Свестните у нас считат за луди.“
- Това са много стари ... заблуди!
Днес има примери съвсем

пресни,
как лудите минават за
свестни!

БОЯН ВЪРБАНОВ

ДИЛЕМА

Ужасно сложно е да проумея,
какъв живот наистина живея –
дали е нереален, но възможен,
или си е реално невъзможен?

КРЪСТОПЪТ

Пътища към утрешния ден
всеки си чертае без проблеми.
От едно обаче съм смутен –
кръста кой отново ще поеме?

ФОКУС-МОКУС

Раз-два - книжка, премиера.
Шум и врява!
Стене и тресе се цялата
държава,
че от нищото „шедьовър“
пръква се за миг,
а ат автор, най-посредствен -
жив класик.

ЗВЕЗДЕН ШАНС

Каква ти дарба и каква ти чест –
в TV шоуто света е втрънен
днес.

Тук се фрѣднеш, там се
полигавиш
и с известност ти се славиш!

ИВАН ЕДРЕВ

СЪВРЕМЕННА КУЛТУРА

Децата пеят песните
на чалга известните.
Бащите зяпат циците
на фолкпевиците!

КЛАСАЦИЯ

Водим със цяла обиколка
в сферата на бюстфолка!

НОВОНАЗНАЧЕНИЙТ

Нам-грижливо търсим повода
да го хванем изкъсо за повода!

ИВАН ДОЛСКИ

ТЕЛЕТА

С мучене, рипане във
стадното меле,
не търсим днес под вола си теле...
А в селективен скотовъден
произвол
редим: над всяко е теле да има
вол!

САМОУПРАВЛЕНСКА

Често симулираме
честно стимулиране...

СУПЕРАДАПТИВНИЯТ

Вече зубря английски
и се бръсна през ден.
Знам компютър, пия уиски,
на тревата см фен...

ВЕСТНИК „КИЛ“ -
С МЕДИЙНОТО СЪДЕЙСТВИЕ
НА ТЕЛЕВИЗИЯ
„ЧЕРНО МОРЕ“

Пътувайте с вестник

Той ще ви отведе в страната на прекрасното. Ще ви достави
духовна наслада със своите стихове, разкази, есета, с историческите
и публицистични материали, които публикува на страниците си.
Всичко това само срещу 6 лева годишен абонамент. 12 броя в годината.
Абонирайте се за вестник „КИЛ“. Каталоген № 2584

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ:

Ангел Дюлгерев – главен редактор

Иван Овчаров, доц. Людмила Стоянова,
Станка Бонева, Симеон Илиев

Ръкописи не се рецензират и не се връщат.

Хонорари се изплащат последните четвъртък и петък
на месеца от 14 до 16 часа.

Издателство МС ООД, Печат: Разград Полиграф ООД

КИЛ
месечно издание

Култура, Изкуство, Литература

ISSN 1310-120X

адрес на редакцията: 9000 Варна, ул. „Крали Марко“ 11,
тел.: 052/639 374; 0885 210 890

e-mail: kil2009@abv.bg

www.kilittera.ucoz.com

Издава се с финансовата подкрепа на Община Варна